A „FRANKLIN-TÁRSULAT" kiadásában Budapesten megjelent:

NÉPISKOLAI OLVASMÁNYOK

A GAZDASÁGI CHÉMIA KÖRÉBŐL.

FRANCZIÁBÓL ÁTDOLGOZTA

VALLÓ VILMOS.

Ára füzve 60 krajczár o. é.

Nyujtsuk a szerencsének jobbunkat!

400,000 márka fönyereményt igér kedvező esetben **a legujabb nagy pénzsorjáték,** mely a magas kormány által jóváhagyatott s biztosittatott.

Eme ujabb játék-tervezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid pár hó lefolyása alatt 7 sorsolásban **47,600 nyeremények** kell biztos történni, ezek között vannak főnyeremények esetleges 400,000 r. márka, illetőleg

1 nyerem. á m.	250,000	3 nyerem. á m.	6000
1 nyerem. á m.	150,000	54 nyerem. á m.	5000
1 nyerem. á m.	100,000	5 nyerem. á m.	4000
1 nyerem. á m.	60,000	108 nyerem. á m.	3000
1 nyerem. á m.	50,000	264 nyerem. á m.	2000
2 nyerem. á m.	40,000	10 nyerem. á m.	1500
3 nyerem. á m.	30,000	3 nyerem. á m.	1200
4 nyerem. á m.	25,000	530 nyerem. á m.	1000
2 nyerem. á m.	20,000	1073 nyerem. á m.	500
2 nyerem. á m.	15,000	27069 nyerem. á m.	145
1 nyerem. á m.	12,000	összesen 18,435	nyeremény
24 nyerem. á m.	10,000	á m. 300, 200, 150,	124, 100,
3 nyerem. á m.	8000	94, 57, 50, 40,	20.

Ezen nyereményekből az első osztálybban 4000 sorsoltatik ki 116,000 m. összegben.

A nyeremények tervszerüleg hivatalosan vannak megállapitva. — Ezen nagy, az állam által biztositott pénz-sorsjáték **legközelebbi** huzásához kerül

1 egész eredeti sorsjegy csak 6 m. vagy **3.50** frt o. é.
1 fél " " 3 " " **1.75** frt o. é.
1 negyed " " 1½ " " **90** kr o. é.

Mindennemü megbizások, **a pénz beküldése, postautoni fizetés vagy az összeg utánvétele mellett** a legielkiismeretesebben teljesittetnek, mindenki az állam czimerével ellátott **eredeti sorsjegyet** töltünk saját kezeihe kapja.

A megrendelésekhez a szükséges hivatalos tervezetek ingyen mellékeltetnek, melyekből ugya nyeremények beosztása az illető osztályokra, mint szintén az illető betétek is megláthatók és minden huzás után érdekelt feleinknek felhivás nélkül megküldjük a hivatalos huzási lajstromot. Kivánatra a hivatalos tervet előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és készek vagyunk nem tetszés esetében a sorsjegyet az összegnek visszafizetése mellett huzás előtt visszavenni.

A kifizetések mindig pontosan s az állam jótállása mellett történnek.

Csoportozatunk mindig a szerencse kegyeltje volt és érdekelt feleinknek gyakran a legnagyobb nyereményeket fizettük ki, többek között **250,000, 100,000, 80,000, 60,000, 40,000** stb. marásokat.

Egy ily, a **legszolidabb alapokra** fektetett vállalatnál előrelátható mindenütt a legélénkebb részvétre lehet biztos számitani s kérjük ennélfogva, hogy minden megrendelést teljesithessünk, a megrendeléseket részünkre minél előbb, de minden esetre **f. évi november 15-ke** előtt beküldeni.

KAUFMANN ÉS SIMON

bank- és váltó-üzlete Hamburgban.

U. i. Ezennel köszönetünket nyilvánitjuk az eddig megajándékozott bizalomért, s midőn eme ujabbi sorsjáték kezdetével a részvételre felhivnók, ezentul is igyekezni fogunk, állandó, pontos és lelkiismeretes kiszolgáltatás által igen tisztelt érdekelt feleink teljes megelégedését kiérdemelni.

698 **A fentebbiek.**

Hoff János-féle mell-maláta-czukorkák kék papirban.

Hoff János-féle maláta egészségi csokoládé.

HOFF JÁNOS-féle maláta-egészségi csokoládé.

58-szor kitüntetve: sápkórosoknak és ideggyengéknek: minden háztartásban hasznos.

Szenvedőkre nézve figyelemre méltó

gyógyjelentés

a Hoff János-féle maláta egészségi csokoládé gyógyhatása felől.

Medicon, Wetzikon mellett, (Schweicz) 1882. julius 2.

Tekintetes uri! Az ön Hoff János-féle egészségi csokoládéjának kitünő gyógyhatása iránt, melynek bizonyitékát saját testem is képezi, az elökelő és gazdag növilág rokonszenvesen nyilatkozik, ugyanugyira, hogy az ön maláta-gyártmányai Schweiczben megérdemlett jó hirt és keresletet találnak. Kérek emelfogva ujból 10 font I. rendü maláta egészségi csokoládét küldeni, árát postantalványon küldöm. Mély tisztelettel **Ramp Erzsébet,** igazgató neje.

Köszönőirat.

Minthogy alólirott a Hoff-féle csokoládé használatával két gyermekének életét mentette meg, ennélfogva inditatva érzi magát, ezt a szenvedőknek tudomására adni és pedig annál inkább, minthogy e gyógyszerek, melyek egyszersmind tápszerül is szolgálnak, valóban nagyon olcsók. Kérek 6 kilo I. rendü maláta egészségi csokoládét küldeni.—Grácz. **Schwert A.**

Acclamatio.

Hozzá tesszük, hogy miután több ezer orvos, kik e Hoff János-féle maláta-készitményekben rejlő gyógyerőt elismerték és nyilvánosságra hozták — az összes orvosi nyilatkozatok iratt árazva s megőrizve vannak — ennek következtében a tábori kórházakban a német háboruk alkalmával 1864, és 1866-ban, a francia háboruban 1871-ben, végül 1877. és 1878-ban alkalmaztattak. Kilencz fejedelmi és nagyherczegi udvari szállitói kinevezés jutalmazta őket legutóbb 1876-ban s legutóbb ismételten mosolygott rájuk *ő felsége az ausztriak császár, a német császár és a szász király kegye.* Az első *politikai nagyságok* pártolói. *Bismarck* herczeg azt mondja, hogy a Hoff-féle maláta kivonat jóizü és erősitő. *Wrangel gróf főtáborszernagy* kinyilatkoztatja, hogy kitünő. *Moltke gróf főtáborszernagy* jóizü, erősitő gyógytápitalnak találta a naponta vesri reggelihez. Az énekes és előadási müvészet is használja köhögés és rekedtség ellen; ezek közül csak a következő világi nagyságokat emeljük ki: *Lucca, Nilsson* asszonyok és *Niemann, Wachtel* urakat.

Árai a valódi *Hoff János-féle maláta-kivonati egészségi sörnek:* 1 üveg 60 kr., 11 üveg 6 frt, 28 üveg 15 frt, 58 üveg 30 frt. *13 üvegen felüli megrendelésnél az áruk bérmentesen szállittatnak házhoz.* ½ kilo I. rendü maláta-csokoládé 2 frt 40 kr. II. r. 1 frt 60 kr., III. 1 frt. (Nagyobb mennyiségnél engedmény). *Maláta - szukorkák:* 1 zacskó 60 kr. (½ és ¼ zacskókban is). 2 frton alul semmi sem küldetik.

Az összes Hoff János-féle készitmények császárok, királyok stb. által 58-szor lettekkitüntetve, mint egy hasonló gyártmány sem.

Hoff János főüzlete: Budapest, zsibárus-utcza 7. sz.

Hoff János-féle maláta-kivonat egészségi sör.

Hoff János-féle konczentrált maláta-kivonat.

LEGJOBB

SZIVARKA-PAPIR

505 A

LE HOUBLON

franczia gyártmány.

!!! Utánzás ellen tiltakozunk !!!

Ezen szivarkapapir csak akkor valódi, ha minden lap LE HOUBLON bélyeggel és minden Carton az alábbi véd- és árujegygyel van ellátva.

MARQUE DE FABRIQUE C. & H.

Cawley & Henry

Propre du Brevet

CAWLEY & HENRY, alleinige Fabrikanten, PARIS

Seule Fabricants brevetés des Marques:

PAPIER ANANAS Couleur Maïs Qualité supérieure

LE DRAPEAU NATIONAL Blanc ou Maïs Aux Armes de chaque Pays

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent, és minden könyvárusnál kapható:

FIUME KÖZJOGI HELYZETE

IRTA

RADICH ÁKOS

FIUME VÁROSÁNAK ÉS KERÜLETÉNEK VOLT ORSZÁGOS KÉPVISELŐJE.

Ára füzve 2 frt.

SÜRGÖNY!

SÜRGÖNY! SÜRGÖNY!

Alexandria s Cairo lerombolása!

és az ottan volt telepedett szegény európaiak lemészárlása következtében azok részére készült árukat most oda szállitani nem lehet, ezeket

végeladás

végett átvettem és **potom áron** tuladom.

Mély tisztelettel 693

SCHILLER L., vászon- és divat-nagykereskedő **„a szép menyasszonyhoz" Sz.-Fehérvárott.**

Vidéki rendelmények azonnal és lelkiismeretesen teljesittetnek. **Csomagolás ingyen.**

Pénzküldésnél postai utalványt kérek használni, zárt levélben tetemesen több a postadij.

		Biróí becslők által leszáll. becsár.	Most csak.
10000 db	lgfin. bécsi broge kendő ... dbja	—.—	—.03
10000 "	legfin. cachm. brg. kendő "	—.—	—.10
5000 "	tiszta selyem brg. kendő ... "	—.—	—.15
1000 "	kis téli schawl gyermeknek "	—.—	—.10
5000 rf	neh. csinv. futó szőnyeg ⁷/₈ sz. rfe	—.38	—.18
5000 "	⁹/₈ sz. lgnhz. doubl futó sznyg "	—.60	—.28
15000 "	⁹/₈ sz. lgf. angol spárga sznyg "	—.78	—.35
5000 db	legnhz. nagy szürke pokrócz dbja	4.50	1.85
	Uraknak nagyon fontos!		
5000 röf	legnhz. brünni gyapjuszöv. egy egész nadrágnak 117 cm.	7.—	2.80
1 egész	öltőnynek 4 rf kab. nadr. mell. lgf. reichenbergi gyapjuszövet	11.—	4.95
250 db	melegkött. alsó ing gymknk dbja	1.20	—.58
320 "	melegkött. alsó ndrg gyermeknek	1.40	—.62
500 "	köt. mel. alsó ing fölnőtteknek	1.85	—.68
600 "	köt. mel. alsó nadrág "	1.95	—.74
800 "	legfin. angl. finisch pq. alsó ing	2.50	—.33
600 "	legfin. angl. finisch alsó nadrág	2.70	—.98
1000 "	nagy kött. meleg alsó ruha ...	3.90	1.45
0000 pár	meleg flanell harisnya uraknak és hölgyeknek	—.75	—.35
15000 db	fin. cachm. kendő urknk nyakra	—.72	—.35
2000 db	tiszta sely. kendő urknk nyakra	1.50	—.66
5000 db	különféle nyakkendő dbja csak 5, 10 és 15 kr		

VÁSZON ÉS FEHÉRNEMÜ-RAKTÁR „A MENYASSZONYHOZ":

MÖSSMER JÓZSEF

Budapest, koronaherczeg-(úri)utcza s zsibárus-utcza sarkán, báró Orczy-féle ház 12. sz., a főpóstának átellenében. 697

Ajánlja legnagyobb választékban ujonnan berendezett raktárát mindennemü és minőségü **rumburgi, hollandi, irlandi, creász, szileziai** és 155, 175, 200 czentiméter széles **ágylepedő-vásznait. Asztalteritékeit** 24, 18, 12 és 6 személyre, damaszt, jaquard és csinvatban. **Ágygradl, káváskendők, crépe** és **java-takarók, törülközők, asztalkendők** és **teritők,** len és battiszt **zsebkendőit, flanelltakarók, zsinor-, piqué-** és **szines ruha barchet, wattmoll, chiffon, madapolam, shirting** és **oxford,** himzett len és battiszt**csikok** és **betétek, ágyszegélyek** (Gimpen), **függönyök,** asszonyi-, uri- és gyermek **kész fehérneműit** len, chiffon, barchet és flanellben. **Ingek, nadrágok, mellénykék,** fehér és szines **alsó szoknyák. Lepedők, párnák,** himzett-, szegélyzett és sima **ágykészleteit, harisnyák, gallérok** és **kézelők, duxi** és **crépe mellények** és **nadrágok. Müncheni elönyomtatott tárgyak** kereszthimzésre, s még mindenféle más czikkeit.

KÜLÖNLEGESSÉG: magyar honi gyártmány nehéz **damaszt, asztalnemüek** és **törülközökben.**

Menyasszonyi kelengyék, 300 frttól feljebb 4000 frtig.

Megrendelések leggondosabban s legjobban póstai utánvét mellett eszközöltetnek. Árjegyzékek s minták kivánatra ingyen. A lennemüek valódiságáért kezeskedik a czég.

TRIESZTI KIÁLLITÁS SORSJÁTÉKA.

1. főnyeremény készpénzben frt 50.000

2. főnyeremény készpénzben frt 20.000

3. főnyeremény készpénzben frt 10.000

Továbbá 1 **10.000** frtos — 4 á **5000** frtos — 5 á **3000** frtos — 15 á **1000** frtos — 30 á **500** frtos — 50 á **300** frtos — 50 á **200** frtos — 100 á **100** frtos — 200 á **50** frtos — 542 á **25** frtos, összesen

1000 nyeremény 213.550 forinttal

s ezeken kivül még számos más mellék-nyeremény a kiállitók által ajándékozott kiállitási tárgyakból.

Egy sorsjegy ára **50** krajczár.

Megrendelések 15 kr. póstaköltség mellékletével, következő helyre intézendők:

Trieszti kiállitás sorsjáték-osztálya

Piazza Grande Nr 2, Triest.

Franklin-Társulat nyomdája (Budapest, egyetem utcza 4-ik szám.)

44-ik szám 1882. BUDAPEST, OKTÓBER 29. XXIX. évfolyam.

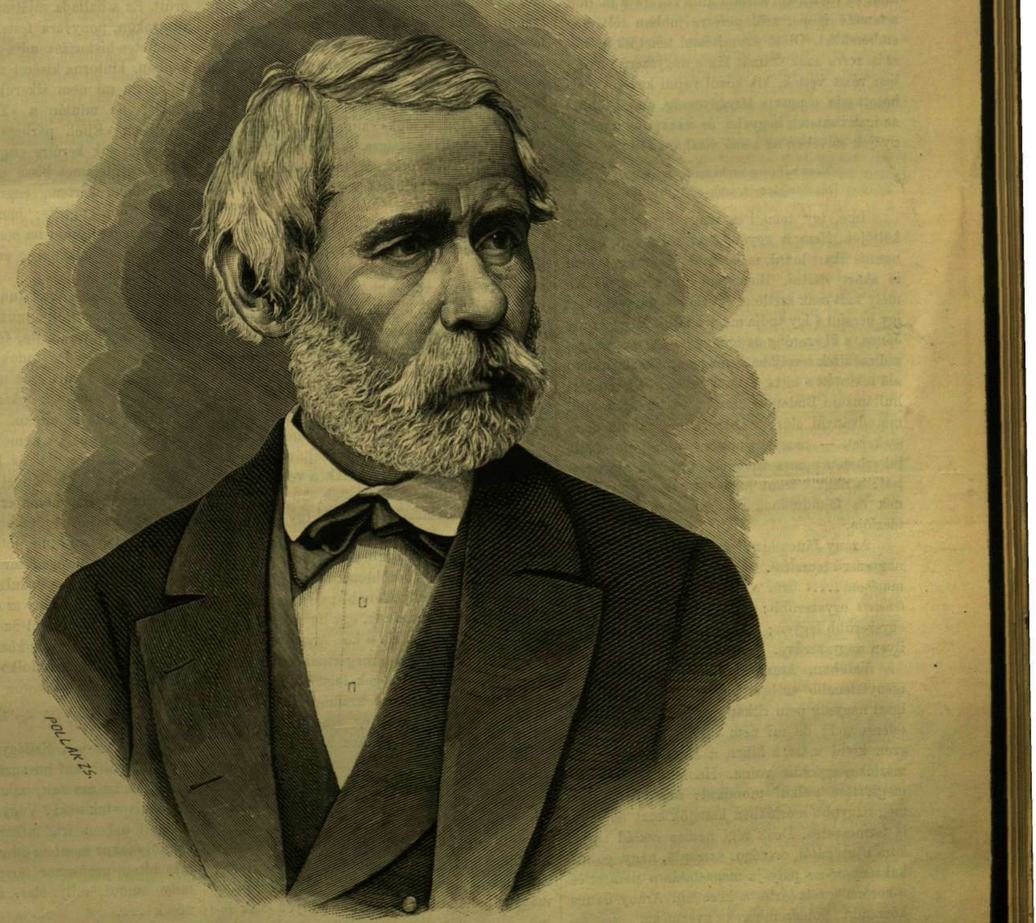

Ellinger 1879. évi fényképe után.

ARANY JÁNOSRÓL.

«Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múl» —

az ő e saját szavai töltötték be egész lelkünket, ravatala fölött s temetése gyászos s mégis oly léleke melő ünnepélyén. Nem! a nemzetek nem hálátlanok; fölismerik igazi nagyjaikat, igazi jóltevőiket, s tiszteletben, szeretetben és kegyeletes megemlékezésben fizetik vissza azoknak, a kik dús éltök kincsét rájok költötték.

Két napja volt bár csak, hogy az a szó nyilallott a hazán keresztül: *Arany János meghalt*; vasárnap délben halt meg, kedden délután temették. Hogy Budapest talpon volt, természetes; de az ország legtávolabbi részeiből érkeztek a részvétnyilatkozatok, a koszoruk, a küldöttségek. S a nemzet nagy költőjének koporsóját a szó teljes értelmében eltakarták virággal és babérral; a nagy láncz hid-tér ugy tele volt emberrel, mint Deák Ferencz temetése óta még nem, annak csak század része fért be az akadémia csarnokába, mely egészen feketébe vonva, gyászszal borult az ott felállított s égő lángokkal és zölddel körített ravatal fölé. A temetésben részt venni akaróknak pedig csak sokkal kisebbik fele volt az akadémia körül és a Ferencz József-téren; mert a hosszu utat, mely a fürdő-utczán, váczi körúton, kerepesi uton s a temető-uton vezetett végig, mintegy négy kilométer hosszban, mindenütt a nép tömött és vastag két sorfala állta végig s a mellett a temető is perczről perczre jobban telt meg emberekkel. Olcsó számitással tehetjük másfél százezerre azok számát, kik e nagyszerü menetben részt vettek, kik közül vajmi keveset csalhatott oda a puszta látványosság, annál többet az igaz tisztelet, kegyelet és részvét — s mindnyájok szivében az a szó viszhangzott:

«Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múl.»

Ime, igy temeti a magyar nemzet nagy költőjét. Nem is egyéb, csak költő volt, egyéb nem is akart lenni, más czimet és rangot nem is akart viselni. Bizonyára érett nemzet az, mely fiait csak szellemi és erkölcsi nagyságukért igy becsüli s igy tudja megtisztelni. Maga Arany János, a ki szerény és igénytelen egyszerüségét a dicsőültek hazájába is magával vitte, ha onnan alá tekintett s látta a száz és százezer embert hullámzani Budapest utczáin és térein s földi maradványai előtt a koszorukkal rakott diszszekeret, — megsokalhatta e földi pompát, de jól esthetett nemes szivének, a mi az alatt rejlett: a nagyja iránt hálás nemzet lelkesedésének és fájdalmának ez impozáns manifesztácziója.

Arany János bizonyosan nem kivánt ilyen nagyszerü temetést. «Lehető legegyszerübb temetésem....» irta végrendeletében. De nem *lehetett* egyszerübb; hiába akarták volna, hogy egyszerübb legyen; a nemzet önként tette azt ilyen nagyszerüvé.

Valóban, Arany Jánosnál egyszerübb s igénytelenebb embert képzelni sem lehet. Az igazi nagyság nem ritkán párosul nagy igénytelenséggel; de mi nem tudunk Deák Ferenczen kivül mást, a kiben a kettőnek ily nagy mértéke egyesült volna. Ha lehet a kegyelet megsértése nélkül mondani: Aranyban talán még nagyobb mértékben kettejök közt is. S ez is természetes. Deák régi nemes család sarja, kora ifjuságától országos szereplő, nagy politikai tényező; s pályája magaslatán a nemzet és a korona sorsát tartotta kezében. Arany János közrendü polgáremberek gyermeke, szegény kálvinista diák, majd kisvárosi jegyző, 48-ban fogalmazó, aztán körösi professzor. Oly szerény körülmények és kis állások, melyek bizonyára nem táplálják az ember külső önérzetét. Aztán magyar iró, költő, elismerve ugyan az olvasó közönség s később az egész nemzet által, megkoszoruzva a Kisfaludy-társaságtól s az akadémiától; mindkettőnek tagja, amannak egy ideig igazgatója, emennek főtitkára. Tisztes és tisztelt állások, a legszebbek, mik csak egy magyar iró részébe juthatnak; de végre is szerény állások s bennök döntő szó csak irodalmi kérdésekben juthat az illetőnek. Ő mindig, szalontai jegyzőségén kezdve, a szó szoros értelmében tolla után élt, s ez — számra oly kis nemzet körében, mint a magyar — fényes exisztencziát senkinek sem biztosithat. Arany János kivételes ember volt bizonyára, de ő is csak páratlan egyszerüségének és igénytelenségének (melyben áldott neje is teljes mértékben osztozott) köszönhette, hogy csekély hivatali fizetéseiből megélve, irodalmi keresményéből öreg napjaira szerény, nyugalmas jóllétet biztosithatott magának s övéinek.

A kik ismerték s hozzá közelállottak, sokat tudnának beszélni egyszerü és igénytelen lelkéről. Költői nagysága, melyet már «Toldi»-jával megalapitott, melyet forradalom utáni költeményeivel s balladáival (szinte hihetetlen!) még magasabbra emelt, melyet «Buda halálá»-val, a Csaba-trilogia e bámulatos bevezetésével, ugy látszik már felülmulhatatlan tetőpontra emelt, ez a nagy dicsőség, melyet mindenki elismert, melyet mindenki magasztalt, mely előtt az összes irodalom meghajtotta zászlóját s a kritika lerakta fegyvereit, ez a nagyság és dicsőség, mely minden mást elbizakodottá tett volna, Arany Jánosba még csak önbizalmat sem öntött. Mikor a Toldi középrészével — a melyből három ének «Daliás idők» czime alatt már régebb elkészült s nyilvánosságra jött, de melyet leánya halála az ötödik éneknél megakasztott, aztán évek mulva ismét elővette s a hatodik ének elejére irt szivet facsaró apotheozissal elhunyt leányára ujra bevezetve, titokban, senkitől nem tudva, befejezett — mikor mondom e nagy költeménynyel elkészült: kételkedett magában, vajjon kiadja-e, vajjon méltó lesz-e Toldija első és utórészéhez? S ő, a ki a mellett, hogy nagy költő, oly erős és biztos itéletü kritikus is volt, másoktól kért tanácsot: méltó-e kiadásra a «Toldi-szerelme»? Fia, László, a ki apja hirnevére talán még féltékenyebb volt mint ő maga, apja pártjára állt s a ki nem adás felé hajlott, ellenben Csengery és Gyulai, legmegbizottabb barátai s a kiknek itéletére is méltán legtöbbet adott, elragadtatással olvasták a velök közlött kéziratot s mindent elkövettek, hogy a költőt annak közrebocsátására rábirják. Igy két szavazat volt kettő ellen. Én voltam az utolsó, a kit tanácsba hittak; nem mintha az én szavamnak kellett volna a legdöntőbbnek lenni: ellenkezőleg, az volt a legsulytalanabb; de ha a mérleg egyensulyt tart magának, egy homokszem bilenti el egyik részre. Én a két Arany ellen szavaztam s nem tudtam megérteni kételyeiket; sőt, azon óriási nehézségek legyőzésében (melyekről a költő maga ad számot müve előszavában) a költő erejét még emelkedni láttam Toldihoz s a Toldi estéjéhez képest. A költemény megjelent — hogy fogadta a közönség, mily örömujjongással a kritika: arról már most ne beszéljünk.

Ilyen volt ő egész életében. «A walesi bárdok»-at még Körösön kezdte megirni. Az egy állitólagos (vagy allegorikus) *angol* ballada; ilyennek adta ki még «Koszoru»-jában is; pedig magyar ballada biz az, olyan a milyen csak lehet. Most már nem volna illendő elbeszélni, mily alkalomból kezdte irni; rebesgették, hogy bizonyos alkalomból (az ötvenes években) a magyar költőket kényszeriteni akarják, hogy bizonyos diszalbumba verseket irjanak. Arany, gondolva, hogy sorsát ő sem kerülheti el, *ezt* kezdte irni. A hir azonban nem valósult s abba hagyta. Egyszer, jóval később, Tóth Endrétől megjelent az «Ötszáz walesi bárd» czimü költemény (az is czélzatos és vonatkozó). Aranynak is tetszett a vers, legalább figyelmére méltatta. Én akkor már kis-kunsági lelkész voltam s Arany Pesten lakott. Nála levén, kérdem tőle: olvasta-e a Tóth Endre költeményét s emlékszik-e még rá, hogy ő is kezdett, ekkor s ekkor, Körösön erről a tárgyról egy egészen máshangu és menetü balladát? Hát kihuzza a fiókját s kiveszi belőle a befejezett, kész költeményt. Nekem is, mondá, a T. E. költeménye eszembe juttatta a magam félbenmaradt versét; elévettem s befejeztem; de miután más már megirta, nem tudom érdemes-e kiadni ezt? — *Ezt?* kiálték fel, végig olvasva a balladát; hisz ez valamennyi közt a legszebb balladád! — S én ma is azt hiszem, hogy ez a legszebb balladája. Ámbár nagyon nehéz közülök választani; mindig az a legszebb, a melyiket olvassuk; mert az sem lesz utolsó, a melyiket ismételt kéréseim daczára sem engedett, sem kiadni, sem felolvasni, azt mondván, hogy rossz — vagy legalább kétes — hatásu, melyet egy kevély grófról irt, a ki lányát, mert rangján alul szeretett, kutyákkal üzette ki a kastélyából, aztán a lány, gyermekével nyomorra jutott, a vén gróf meg megőrült. Ez a ballada sajátságos keretbe van adva: vásárokon, ponyvára festett képeket mutogató «rémletes-historiás» adja elő, négy (vagy hat) képben, kintorna kiséret mellett. Koczkáztatott dolog, de mi nem sikerül az Arany müvészetének? És miután a «Tetemre hivás»-sal s kivált az «Éjféli párbaj»-jal (melyeket szintén csak sok kérésre engedett felolvasni) előadói becsületemet kissé megalapitottam nála: könyörögve kértem, engedje ezt is felolvasnom. Nem engedte; bennem sem bizott, de magában sem. Majd ha megjelenik, itéljen köztünk a t. cz. közönség; én azt hiszem, nekem lesz igazam.

Számtalan példát tudnék idézni rá, hogy Arany, egyik-másik munkáján, hogy dolgozott évekig, hogy rejtegette, félig készen, egész készen is, évekig. De tudok ám példát mondani arra is, hogy a mit csak ugy rázott ki a köntös ujjából: az is milyen épkézláb s mily tökéletes formában jött ki onnan. Rögtönzetei is olyan tökéletesek a magok nemében, mint geniusának legtovább melengetett és legérleltebb gyümölcsei. Ott van költeményei közt az, a melyet Reményinek irt, mikor ez a bolondos hegedős járta az országot s jótékony czélra (többi közt a Petőfi-szoborra), meg jótékony czél és entrée nélkül barátai elragadására, éjjel-nappal hegedült. Körösön is megfordult; Aranynak is huzta a fülébe, mint a czigány szokta annak, a ki gyönyörködik benne s jól fizet. No, Arany is gyönyörködött, s fizetett is készpénzzel: kész versel; egy perczig gondolkodott s bele irta a Reményi albumába:

«Most a reménynek egy hangját, Reményi!»

Emlitsem-e a Szilágyi Sándor malaczára irt felséges alkalmi bucsuztatóját, melyen Deák is oly jóizüet nevetett, mikor egy este Csengerynél felolvastuk neki? Vagy a mit (hasonló modorban) nekem irt, mikor Körösön nőtlenségemtől (akkor mentem Idunáért) bucsuzó lakomát adtam professzor társaimnak? Mily kedv, mily humor, mily élez, mily költői szesszenések!....

Egyizben Körösön hetekig tartó hideglelésem volt; alig vánszorogtam; de egy napos délután mégis kivánszorogtam. Arany épen látogatni jött s nem talált honn, kit ágyban fekvőnek hitt. Kapta, s egy rossz féliv papirra (most is megvan) egy négy strófás tréfás verset penderitett; majd egyszer közlöm, most nem vagyunk tréfás hangulatban, Aranyról emlékezve. A helyett a következő négy sort, melyet szinte Körösön, nem találván otthon, egy levélboritékra firkantott:

«Adatik tudtodra ó Szász
Károly öcsém, innét a
Papirról, hogy míg te kószálsz,
Keresett egy poéta» —

mert szeretett gunyolódni a debreczeni iskola s kivált a Kovács József rimelési módjával.

Oh, azok jó idők voltak! «Aranynak — irtam sokkal később Szemere Miklóshoz — megvolt aranykedélye még!» Milyen kedély volt az. Csendes, soha sem tulcsapongó, de mindnyájunkat viditó, mindnyájunkat melegitő. Az is megtörtént, hogy egész este éneklték (ő elől, mint kántus-prézes), a vasvári verebek nótáját, végetlen változatokban, hogy:

— «A vasvári malomba
Sok verebek járnak»;
— «A vasvári verebek
Sok malomba járnak».

De még csak azt mondjam el, hogy jött Arany János Körösre professzornak. Körös az előbb két tanárral (Wargha és Fitos) ellátott gymnáziumához 1850-ben még kettőt hozott; Mentovichot és Jánosit. De ez nem volt elég Thunnak, a ki az Entwurfot akkor adta ki. A gymnáziumba, nyolcz osztályhoz tiz tanár kellett. 51-re meg is választottak vagy négyet: közte engem is, süldő poétát s akkor exmittált káplánt, a magyar irodalomra. Én szeptember 1-re kompareáltam is. A közben azonban neszét vette a presbyterium, hogy talán Arany János is eljött volna, ha meghitták volna a magyar irodalomra; de kár, hogy ezt nem tudták előbb, most már mit csináljanak, én itt vagyok, megválasztva, engem nem küldhetnek el. Soha se busuljon, mondám, a nagytiszteletü presbyterium, ha csak ez a baj; én ámbár poéta ember, értek egy kicsit az algebrához is (eredetileg arra készültem), helyemet szivesen átengedem Arany Jánosnak, büszke vagyok, hogy ezt tehetem. A presbyterium elfogadta, megválasztotta Aranyt s meghivta; mivel pedig a lapokban már benn volt, hogy én vagyok választva a magyar irodalomra, ne hogy Arany e miatt skrupulust csináljon magának, irtam neki egy szép levelet, hogy csak jöjjön, én a számtanra megyek át.

Tréfás levéllel válaszolt:

«Ejnye, Kari, hát hogyan illik a
Poézishez az arithmetika?»

Denique eljött s ott volt kilencz évig, örökös dicsősége a nagy-körösi főgymnáziumnak.

Aztán milyen tanár volt! Milyen ember! Milyen barát! — Jól mondotta róla Török Pál, a sirnál: «emberi mértékkel mérve tökéletes ember».

Hányszor sirtam, meghatottságtól, költeményein, holott semmi sirni való nem volt rajtok. De az igazi érzés, az igazi müvészet, közösek abban, hogy önkénytelenül meghatják s összefacsarják a szivet... S ime, most is, az utolsó napokban, mindegyre csak összefacsarodott a szivem és sirtam; s most mégis, milyen furcsa dolgokat beszélek róla! Enyhületemre szolgálnak, s nagy szükségem van arra. Talán másoknak sem lesznek érdektelenek.

Szász Károly.

ARANY JÁNOS ÖNÉLETRAJZA.*

N.-Körös, jun. 7. 1855.

Kedves Palim!

Ideje volna beváltanom igéretemet s megküldeni az autobiographiát, mely iránt felszólitottál. Megvallom, hozzá is fogtam, nagy tudós képpel, amugy a harmadik személyben beszélgetvén magamról, mint afféle elhunyt celebritásról, de megijedtem tőle, halva képzelvén magamat. Most tehát röviden, a tények elsorolására fogok szoritkozni, állitsd belőle össze a mit tudsz. Toldinak se küldünk mást, használhatja a tiedet, ha kell neki.

Születtem N.-Szalontán Biharban 1817-ben. A napra nézve nem vagyok egészen tisztában. Szüleimtől mindig azt hallám, hogy azon vasárnap volt az, mely Gergely és József nap, tehát márczius 12—19 közt esik; ezért előbb Józsefnek is akartak keresztelni. Hogy jutottam a János szép névhez mégis, nem tudom. Ki lehetne számitani hányadikra esett 1817-ben azon vasárnap, de később keresztelő-levelem az anyakönyvből kivonatván, megütközve láttam, hogy márcz. 8-án már meg is kereszteltettem s igy szüleim tévedhettek s tekintve a szokást, hogy nálunk 8-ad napra keresztelnek a születés után s nálam sem volt ez alól kivétel, márczius 1-én gondolom a napot megállapithatni. Egyébiránt apám kevés földdel s egy kis házzal biró földmives volt. (Apám György, anyám Megyeri Sára.) Szüleim már mindketten öregek, mikor születtem s én egyetlen fiok, a mennyiben legidősb leányuk már régóta férjnél vala (nálam annyival korosb, hogy első gyermeke velem egykoru), a többi számos testvéreim pedig, kik közül én egyet sem ismerék, előttem mind elhaltak. Igy hát én valék öreg szüleim egyetlen reménye, vigasza; szerettek is az öregség minden vonzalmával, mindig körükben tartottak és rendkivül vallásosak lévén, e hajlam rám is korán elragadt: az ének és szentirás vonzóbb helyei lettek első tápjai gyönge lelkemnek s a kis bogárhátu viskó szentegyház vala, hol fülem soha egy trágár szót nem hallott, nem lévén cseléd vagy más lakó, mint az öreg szüleim és én. Azt hiszem, hogy a kora komolyság ettől van kedelyemben. Testvéreim nem voltak, más gyermekekkel ritkábban volt alkalmam játszani, természetes, hogy a lélek komolyabb irányt vőn. E mellett tanulékonyságom a szalontai nagy vilägban némileg szokatlan jelenség gyanánt tünt fel. A zsoltárokat, a biblia vonzóbb részeit emlékezetemet meghaladó idő előtt hallásból már elsajátitottam. Alig 3—4 éves koromban apám, ki értelmes, irástudó paraszt ember volt, hamuba irt betükön megtanita olvasni, ugy hogy mire iskolába adtak, hová mód nélkül vágytam s a mi nem erős testalkatom s a szülők féltékenysége miatt csak 6-ik esztendős koromban történt, már nemcsak tökéletesen olvastam, de némi olvasottsággal is birtam, természetesen oly könyvekben, melyek kezem ügyébe kerülték s melyekhez inkább vonzódtam, mint bibliai történetek, énekek, a ponyvairodalom termékei.

A tanító megpróbálván, rögtön, a mint fölvettek, elsőnek tett osztályában s e helyet folyvást megtartottam. A többi tanitók s a növendékek a nagyobb osztályokból, sőt külső emberek is csodámra jártak s én nem egy krajczárt kaptam egy vagy más produkczióm jutalmául. (Többek közt apám, ki diákos ember is volt egy kissé, a latin Pater nostert és Credot, az egyes szavak értelmét magyarázván meg csak, betanitotta volt s ez volt produkczióimban a legnagyobb csoda.) Az iskolázás folyvást kitünő sikerrel haladt előre (Szalontán persze, hol egy rektor és öt altanitó alatt ugynevezett partikula volt s lehetett végezni poézist, rhetorikát), de a mellett minden könyv, a mi kezem ügyébe került, mohó vágygyal lön fölemésztve. Gvadányi, a Hármas história (Halleré), Erbia s több effélé dolgok, Décsi Osmanographiája, Fortunatus s mit én tudom miféle apróság, a ponyvairodalom egész özönével együtt az egész városban felkutatva, elkölcsönözve és megéve lőnek. A bibliának nem maradt része olvasatlan, kétszer, háromszor is stb., s még a grammatikai osztályba alig érve, már nem tartottam nagyobb embert, mint a könyv-, főleg a versirót, — meg is próbáltam a rimelést, melynek tárgyát iskolai s játszás közbeni kalandok képezték. Valahára eljött a költészeti osztály s én halomra irtam verseimet. Sajnálom, hogy ezek közül semmi sincs meg; rektorom a tisztázatot magához vevén, fünek-fának mutogatván s elvivén magával. Arra emlékszem, hogy mielőtt a nagyobb világ tudná, a szalontai kis világ s a környék akkor már ismert, mint afféle poétát s ez nem kevéssé hizelgett hiuságomnak. (Tisza még nem régiben is felhozta, ő is, mint traktuális gondnok emlékezvén rám, mily hires kis poéta voltam.)

A honi költészet uj iskolája már akkor (1831.) teljes virágzásban volt; de ón azt nem ismertem még. Tanitóim, a Debreczenben beszitt hajlamuk szerint, Csokonait tüzték elém példányul, kit igen szerettem s Kovács Józsefet, kinek bámultam rimeit. (Kovács Pál társalgásának, utmutatásának, tanitásának sokat köszönök e részben.) De a római klasszikusokat, névszerint Ovid, Virgil és Horáczot is nemcsak örömmel tanultam, hanem igyekeztem az iskolában nem olvasott helyeket is átbuvárlani, valamint egyéb, az iskolában nem tanitottakat is, mihez hozzá férhettem, Justint, Curtiust, Livius néhány könyvét, Eutropiust, Svetoniust, a skót Buchananus latin verseit olvasgatni, mely lectura által gyarapodtam a latin nyelvben. Verseket is e nyelven az akkori divat szerint irogattam: milyenek lehetnek, nem tudom most már megitélni. Megismertem Tassot, persze rossz magyar prózai fordításban (Tanárkytól) és Milton «Elveszett paradicsomá»-t (Bessenyeitől), a Henriást (Péczelitől), Vályi «Pártos Jeruzsálem»-ét, Gáthi «Mármarosi éhségét», Dugonics regényeit s több hasonló teremtményeit az epikai muzsának; szóval oly magyar irodalmat, mely azelőtt félszázaddal volt divatjában. Mert a vidéki közönség jobbadára még mindezeken rágódott, az uj iskola korifeusai Szalontára nézve még nem léteztek. Első tünemény előttem az uj világból a «Lant» s egy «Aurora» volt, de az uj modor, melybe nem nőttem volt bele magamat, rám nézve inkább elidegenitő, mint vonzó vala. Igy folyt le a szalontai tanpálya, melynek pár utolsó éve már nem a jó szülők közvetlen felügyelete alatt telt le, mert hogy őket további költségtől megkiméljem, t. i. ruházatra és könyvekre s a kollégiumi tartózkodás első pár évét is lehetővé tegyem, a tanulás mellett tanitottam is, s mint ilyen az iskolában laktam, kevés előnyére akár szorgalmamnak, akár erkölcsömnek. Mert e partikulák mind meganyi kollégiumok akartak lenni kicsinyben, férfiasságot keresvén benne, ha a főiskola bravour csinjait, melyekről sok anekdota szivárgott hozzánk, utánozhatják. Mindazonáltal engem jó szellemem nagyobb kihágástól megőrzött, szorgalmam sem csökkent szembetünőleg; de anyagi reményem, miért a preceptorságot felvállalám, igen szegényül ütött ki. Hogy is ne? Rossz tartás mellett az egész évi jövedelem alig ment 100 váltó frtra strictissimo calculo s én nem tudtam ezzel gazdálkodni. Debreczenbe alig vittem annyit, hogy a *beöltözés* költségeit fedezhessem; hazulról nem vártam, de tudván, hogy szüleim, ha a kis házat fejük felül s a pár köblös földet *szájukból* el nem adják, nem küldhetnek, nem is kértem. E helyzet iszonyu volt reám nézve. Hány kiuszsza igy a kollégiumot? Nekem nem volt erélyem küzdeni. Kedvem a tanulástól elment s márcziusban Kis-Ujszállásra mentem, ideiglenes tanitónak egy évre, hogy eszközt szerezzek tanulmányaim folytatására. De e tél még sem veszett el egészen, ha keveset tanultam: annál többet olvastam.

Megtörtem a német grammatikát az uj iskola költőivel, sőt egy nagyobb diák-franczia nyelvtan kezemre esvén, a franczia nyelv elemeivel is megbarátkoztam. Kis-Ujszálláson Török Pál az esperes s pesti pap volt a rektor. Könyvtára a hazai és külföldi irodalmat válogatott munkákkal képviselte, s az szivesen megnyilt számomra. Olvastam éjjel-nappal, ha hivatalom engedte. Itt a hazai, főleg az uj költői iskolához tartozó olvasmányaimat mindinkább kiegészitém. Virgil Aeneise pár könyvét leforditám (rég eltéptem) s a németben Schillerig vittem. Uj erővel s buzgalommal, de szinte sovány er-

* A jelen nagy érdekü levelet Arany János Gyulai Pálhoz irta, ki az «Ujabbkori ismeretek tára» részére kért tőle életrajzi adatokat. A levelet, mely Arany egyéniségének méltatásában a legbecsesebb adalékok egyike lesz, Gyulai Pál — fölhasználása után — Toldy Ferencznek kölcsönzé, ki akkor dolgozott a «Magyar költészet kézikönyve» első kiadásán s ki adatait ehhez szintén ebből merité. Toldy Ferencz halála után e levél is — Toldy egyéb irataival — az akadémia kézirattárába került.

szénynyel visszamenék Debreczenbe oly jó ajánlatok kiséretében a kisujszállási pártfogók részéről, hogy professoraim azonnal különösebben figyeltek rám s őszig a gradus elejére vergődtem. Anyagilag is segítve lőn rajtam, egyik tanár (Erdélyi) kis leányát bizta tanításom alá, egyéb jelei sem hiányzottak e figyelemnek tanáraim részéről — de én kalandos életpályáról ábrándozva, unni kezdtem az iskolai egyhanguságot, hosszallani a pályát, majd *festő*, majd *szobrász* vágytam lenni, a nélkül, hogy tudnám, mint kezdjek hozzá; végre 1836. februárban önként, minden anyagi vagy erkölcsi kényszerítés nélkül, odahagyám a kollegiumot soha vissza nem térendő.

Eddig van barátom életem ez első időszaka s itt következik a fordulat. Jelenlegi állásom, hol a külsőre is kell tekinteni, nem engedi, hogy életirásom teljes legyen. Ha meghalok, ám jegyezze föl a biograph — ha lesz. De neked megvallom *privatim!* és *te nem fogsz* visszaélni bizalmammal. Fáncsi és László jeles szintársaságot tartván akkor Debreczenben, én, ha már szobrász nem leheték Ferenczy mellett, könnyebbnek találtam Thália zászlója alá esküdni. Elhatározásom mindenkit meglepett. Maguk a tanárok e szokatlan jelenséget, hogy legjobb tanulójok egyike, csupán a művészet iránti vonzalomból, minden anyagi kényszer nélkül, komédiássá akar lenni, a hivatás kétségtelen jeléül tekintették. Erdélyi pártfogóm, mit se szólott ellene, sőt az agg Sárvári magához hivatott, szavaltatott (akkor szép csengő hangom volt) és énekeltetett s elégülten ajánlá «csak Sekszpirt! Sekszpirt domine!» Igy lettem én színész, azontul is folytatván tanóráimat Erdélyi leányánál, azontul is hozzájárva ebédre, mig Debreczenben voltam. De a debreczeni társaságot egy színészi intrigue, nekem egész váratlanul felbontotta s április 1-én szétoszlott az, a

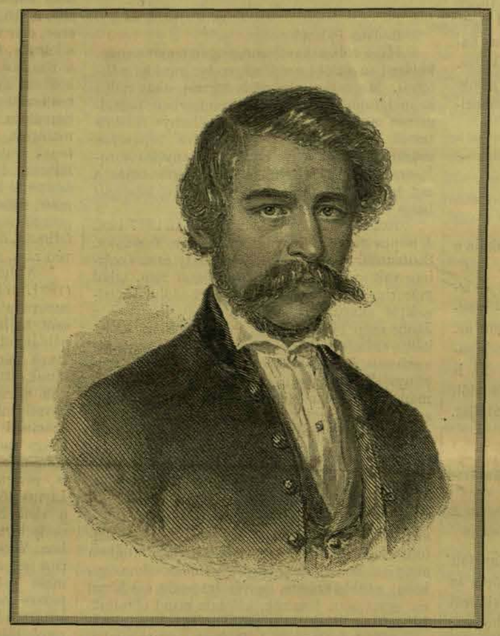

ARANY JÁNOS. — AZ 1856-KI ACZÉLMETSZET UTÁN.

nélkül, hogy hozzám valaki szólott vagy sorsomról intézkedett volna, kivéve, hogy Hubay néhány ujonczot (köztük Hegedüst, ki kevéssel én előttem állott volt be) néhány más vidéki kóborokkal együvé verbuválván, az indulás perczében engem is megszólítottak, hogy követném sorsukat. Nekem nem volt mit tennem. Haza öreg szüleimhez, kik belőlem papot vártak? Vissza a kollégiumba, honnan oly magas remények kel távozám? Ez mindkettő lehetetlennek tetszett előttem s igy Hubayhoz csatlakoztam, annyi időt sem vehetvén, hogy szállásomról ágyamat és ládámat fehérnémümmel s könyveimmel együtt magamhoz vegyem — de nem is fért volna a szekérre, hol kezdő színésznek *nem kompetál* ennyi lomot hordani. Nagy-Károly, majd Szatmár, végre Máramaros-Sziget lőn vándorlásunk eldorádója. Képzeld a nyomort! padon hálni, kabáttal takarózni s kölcsön kérni ruhát, mig az ember mosat. És ez rajtam történik, kit szegény öreg szüleim, minden vagyontalanságuk mellett, kissé mégis elkényeztettek. Rajtam, ki u. n. *élelmes ember* sohasem voltam, rajtam, kit éltemben *minden legkisebb csekélység végtelenül affligált*. Ha volt is kedvem a színészethez, a mint hiszem, Debreczenben, jó társaságnál volt, — végkép elment az, e lumpok közt, e mellett az öntudat kigyói, szegény apám sanyaru nyugtalansága, martak éjjel-nappal. Magányosan bolyongék Sziget hegyein, az Iza partján, — elmélkedtem, vezekléstem. — Egy nap hasonló gyötrelmek közt álom ért rám — s jó édes anyámat halva láttam. A benyomás oly erős volt, hogy többé nem vethetém ki fejemből, ellentállhatlan ösztönt érzék hazamenni, de mikép? Sziget Szalontához, az általam ismert uton kerülve, körülbelül 50 mérföld. A direktorhoz, Hubayhoz, fordulék, egy huszast kértem tőle, lehető díjamból, de fölöslegesnek láttam vele közölni szándékomat. Egy zsebkendőbe kötém egész vagyonomat, kimentem a piaczra, hol 8 pengő krból egy czipót s egy kevés szalonnát vettem, azzal megindultam, egyedül, gyalog. Első éjt az erdőben töltém, oláh fuvarosok tüze mellett, a többit korcsmapadokon — s igy végre Szatmáron, Nagy-Károlyon, Debreczenen át 7 napi gyalog vándorlás után hazaértem, nem nagy örömére szegény szüleimnek. E szakaszát éle-

ARANY JÁNOS LAKÁSA NAGY-KŐRÖSÖN.

temnek csupán igy szeretném összefoglalni: «Nehány havi sanyaru vándorlás s hányattatás után, mi életében forduló pontot képez, ugyanazon év nyarán, már Szalontán leljük őt. stb.—»

De az 1836-ik év még nem meritette ki csapásait rám nézve. Alig pár héttel hazaérkeztem után szegény jó anyám meghalt, cholerában, hirtelen. Apám, az én kóborlásom ideje alatt szeme világát teljesen elveszté (mi nehány év mulva ismét, orvoslás nélkül, megjött) — s most nézni a galambősz öreg embert, jó társát, egyedüli támaszát siratva, mint *gyermek!* Ha

AZ ARANY-ALBUMBÓL. — CSALÁDI KÖR. (THAN MÓR RAJZA UTÁN.)

eddigi viszontagságom meg nem tanitott volna is, hogy belőlem soha sem lesz *nagy ember*: most föl kelle ébredni a kötelességérzetnek, s meggyőzni engem, hogy ősz atyámat nem lehet, nem szabad többé elhagynom. Elhatározám vele lakni a kis házikóban, melyet nem akart elhagyni, hogy leányához költözzék. A város és egyház előljárói részvéttel tekinték sorsomat, — még azon ősszel megválasztának u. n. *conrectornak* (tanító a rector után, de több fizetéssel s több önállósággal, mint a többi altanitók) — jóllehet e hely tavaszig nem lett volna üres, s igy kedvemért egyszerre 2 conrector lőn.

Egy darabig atyámmal laktam, majd őt néném magához vévén, az iskola épületébe költöztem én is. E hivatal, melyben a magyar s latin grammaticai osztályokat tanitám, 1839 tavaszáig tartott, akkor egy évig irnok a városnál, azután rendes aljegyző lettem, nem *megyei* jegyző, mint Kertbeny irja. 1840 novemberében, 23 éves koromban, megházasodtam, szivem régi választását követvén. Ez idő alatt, 1836—40, nem szüntem meg folytatni olvasmányaimat, de inkább csak szórakozásból, mint ábrándos czéljaimat létesitendő, melyekről, ha nem mondtam le végkép, nem volt reményem őket valaha elérni. De izlésem igy is a jobb könyvekre vezette választásomat, s inkább olvastam

Mindez házasságomig tartott, akkor föltettem magamban, nem olvasni többet, hanem élni hivatalomnak, családomnak, lenni közönséges ember, mint más.

Pár évig meg is állám fogadásomat. Az uj, a kedves viszony, melybe léptem, elszórt, boldogitott, hirlap is alig fordult meg kezeimben. Szándékom volt gazdaság után látni, melyhez nem birtam elég ügyességgel, aztán hivatalom apró dolgai folytonos jelenlétemet igényelték a tanácsháznál. Csak az est — a késő est volt az enyém, s azt oly boldogul tudtam eltölteni.

1842. tavaszán Szilágyi István, az iró, egykori iskolatársam, jött mint rector Szalontára, ki már ismételve koszorut nyert a Kisfaludy-társaságnál s az akadémia épen Szalontán léte alatt 100 aranynyal jutalmazá nyelvtani munkáját. Barátom, később asztali társam, tehát mindennapos vendégem lévén, természetes, hogy a társalgás legtöbbször irodalmi tárgyakról folyt. Ő minden könyvet, a mi szeme elé akadt, hozzám hozott, kéretlen, sokszor tukmálva, ellenemre. Majd a görög tragicusok fordítására unszolt, melyeket akkor a Kisfaludy-társaság kezdett kiadni (s igy állt elé egy *Philoctetes*), majd dolgozatait olvasta fel s kérte ki róluk véleményemet, majd angol nyelvtant hagyott nálam, mely nyelvet akkor ő nem értett,

curiosum gyanánt. S én addig forgatám ez utóbbit, addig nevettem az olvasás bizarrságain, addig törtem Hamlet magánbeszédét, melynek egy angol nyelvtanból sem szabad hiányzani, hogy kedvet kaptam a német Shakespeare összenézni az eredetivel. A munka nehéz, de annál ingerlőbb vala : egy debreczeni vásár meghozta nekem *János király* és *II. Richard* olcsó stereotyp kiadását, — remekebb művei a nagy mesternek nem lévén kaphatók. És nemsokára János király *magyar jambusokban* szólalt meg, hogy ismét elhallgasson.

Később (1848), midőn a nyelvben már járatosb valék, ujra elővettem forditani Shakespearet, de az eredmény, a közbejött politikai viszonyok miatt, néhány töredéken kivül, csak az lőn, hogy nevem, mint Shakespeare egyik fordítójáé, a Petőfi Coriolánja czimlapjára került. Visszatérve az előbbi korszakhoz — én tehát ismét beléestem az olvasás ragályába, a nélkül, hogy komoly szándékom lett volna valaha mint iró föllépni. De nehéz volt ellenállnom a kisértésnek (1843. nyarán Pestre és Bécsbe tett rövid utam, hivatalos minőségben, szélesité ugyan egy kevéssé látkörömet, de mint ide nem tartozó, egészen kimaradhat). — Egy falusi beszélyem némi tetszéssel fogadtatott az Életképekben. 1845. nyarán a megyei élet kicsapongásai, melyek szemem előtt folytak, némi satyrikus hangulatot gerjesztének bennem, és megkezdém, minden előleges terv nélkül, irni az *Elveszett alkotmányt*. A darab, ereditileg, nem volt a nagy közönség elibe szánva, csak magán időtöltésül kezdék abba, hogy kiöntsem boszuságomat, mire más terem nem igen vala, nem tartozván a kiváltságos osztályhoz. (NB. Nagyapám nemes volt, s apám, a kutyabőrnek birtokában, nem vala képes visszaszerezni a kiváltságot, minthogy erdélyi fejedelemtől, I. Rákóczi Györgytől nyerte volt azt a család). Hivatalommal, mint fönnebb érintém, napestig el lévén foglalva, tudtam időt nyerni, százával önteni ama *szép* hexametereket, s tovább hurczolni a rám nőtt, a mindinkább szélesedő költeményt, a mint épen a pillanat szeszélye hozta magával. Időközben a Kisfaludy-társaság jutalom-hirdetése, *vig eposzra*, mely figyelmem először kikerülte volt, nyár folytában ismételtetett s én e véletlen összetalálkozás által meglepetve siettem satyrai eposzomot befejezni s felküldeni. Ha Szilágyi még Szalontán van, kétségkivül tüzbe dobtam volna, de ő még 1844-ben bevégezte a rectori hivatalt s a Szepességre, majd Pestre, végre Szigetre ment. Engem egyrészről a 25 arany csiklandott — szerettem volna látni, hogy érez az ember, ha irodalmi téren jutalmat kap ; másrészt ugy sem volt mit *féltenem* ismeretlen nevemen. Különben, hogy már a munka folytában éreztem annak tökéletlenségét, annak magában e költeményben elég nyoma van. A VI. énekben az *idő malmáról* szólván, mely mindent, még az irodalmi műveket is leőrli garadján, fölemlitve némely rosz könyveket, e sorok következnek saját munkámról :

> Ott jön az én könyvemnek öt első éneke is már...
> Oh jaj! a mélybe zuhant, honnét pora jegytelenül fog
> Hullani majd az örök feledékenységnek ürébe

s alább megint :

> Nagy baj a költőnek.... ha megunta teremtett
> Jellemeit maga is, stb.....

Az aranyokat, mintha lotterián, megnyerem, birálóim közül egy elismerőleg, egy szinte magasztalólag szólt a műről : de a fülemben csak ama harmadik szó hangzott : «nyelv, verselés olyan, mintha irodalmunk vaskorát élnök.» Ugy véltem, hogy már most megállapodnom nem lehet, s 1846-ra népies költői beszély lévén feladva, még az év nyarán irtam Toldit. Ekkori fogalmam a népköltészetről egy Szilágyihoz intézett levélben nem ugyan széptanilag formulázva, de talán mégis elég öntudattal igy van kifejezve : «*a népköltő feladata nem az, hogy elvegyüljön a durva nép között, hanem hogy tanulja meg a legfensőbb költői szépségeket is a népnek élvezhető alakban adni elő.*» Toldi jutalma nemcsak az eredetileg 15 aranyból álló dijnak kivételkép 20-ra emeltetése, nemcsak a váratlan fogadtatás kritika és közönség részéről, de Petőfi és több irók barátsága is lőn, kik azonnal sietének az egyszerü vidéki jegyzőt, mint hasonlójukat körükbe fogadni s a választottak közé avatni.

1847-ben készen lett *Murány ostroma* és nagy része *Toldi estéjének*. Murányban oly nyelvet akarék megkisérteni, mely az irodalom s népies nyelv közt mintegy közepet tartson, erős legyen, de ne czikornyás ; oly nyelvet, mely szélesebb olvasó körrel birhasson, mint csupán a művelt közönség, igy akarván egyrészről a költészeti nyelvnek nagyobb népszerüséget szerezni, másrészt a népet egy fokkal magasabb olvasmányhoz szoktatni. A czél, ugy hiszem, megjárja, sikerült-e nekem, az már más. Különben sokat ártott Muránynak, hogy a cselekvényt mindenütt drámaivá akartam tenni, érzelmeket, indulatokat, apró részletekre festeni, mintha leirhatná azt költő, mit a színész mimikájával ki tud fejezni. Mindazonáltal a mű jobb fogadtatást érdemelt volna, mert 1848-ban jelenvén meg, a politikai rajongás miatt teljesen ignorálták, soha senki meg nem birálta tudtommal. Egyébiránt Kertbeny hibáz, midőn azt mondja, hogy ez pályamű volt s hogy én, Petőfi, Tompa mind versenyezvén Szécsi Máriával, Szász Károly nyerte el a jutalmat orrunk elől. Igaz, hogy a Kisfaludy-társaság pályafeladása ébreszté bennünk a gondolatot Szécsi Máriáról irni, de egyikünk sem oly czéllal, hogy pályázzon. Te ezt magad is tudod, gondolom.

Az 1848—49-ik viharos évek izgatottsága alatt keveset dolgoztam. mert nekem erre nyugalom kell ! Néhány vers, nehány kisebb elbeszélés folyóiratokban, ez volt minden. De már ekkor megkisértettem a balladának ama népi, eredeti formáját (melyek közül, a mint tudod, legjobban sikerült Rákócziné ; bár az ilyeneket : A rab gólya, Szőke Panni, Varró lányok, szinte e nemhez lehet sorolni,) ellentétben a mi németes, mesterkélt s érzelgős vagy declamáló balladáinkkal. Petőfi e részben inkább utánam jött mint megelőzött, legalább a «Megy a juhász» nem volt az én mintám, de az övéi lehetnek az én kisérleteim. (Ujabb versei közt van egy pár efféle.) A forradalomnak egy ideig csupán távoli szemlélője voltam s a «Népbarát»-nak, melynek szerkesztésével megkináltatám, csupán nevemet kölcsönöztem oda, mint szerkesztőtárs (azaz csak dolgozó társ), magam folyvást Szalontán maradván. De 1849 tavaszán bureau-hivatalt kértem s nyertem a magyar belügyminiszter alatt s előbb Debreczenbe, majd Pestre tettem át lakásomat. Az okok, melyek e szerencsétlen elhatározásra birtak, kevéssé valának politikai jellemüek.

1848. folytán többször is (3-szor) megfordultam Pesten, *s fényét meg kezdém kivánni*, mi természetesen elegületlenné tőn alacsony helyzetemmel ; nevelé ez elégületlenséget az is, hogy a zürzavaros időszak alatt alig kaptam meg valamit jegyzői fizetésemből, a város belügyei mindinkább bonyolodtak, a hivatal a körülmények miatt mind terhesebbé vált. Ehhez járult iró barátaim ösztönzése : keressek magamnak valami állomást, mely a központhoz közelebb vigyen s magam is vágytam az irói körökkel gyakoribb érintkezésbe jönni. Igy tehát a forradalmi fegyverek szerencséjét is hallván, 1849 tavaszán előbb Debreczenbe, majd Pestre mentem a miniszteriummal, mint fogalmazó. Családom egyelőre Szalontán maradt, holmimat eladandó és készülve a felutazásra, midőn a hirre, hogy az orosz Debreczen alatt van, bucsut vevék a miniszteriumtól s junius végén visszasiettem családomhoz. Nem is foglalám el többé hivatalomat a belügynél, Szegeden nem voltam, Váradon m ir csak látogatni.

Bekövetkezvén a catastropha, mint magánegyén laktam Szalontán 1851. őszig, midőn Körösre meghivattam. Attól fogva itt vagyok. Szalontai tartózkodásom idejére esik a félév (1851), midőn többnyire Geszten tanyázva, Domokosnak órákat adtam a költészetben. A forradalom legyőzetése után kevesebbet dolgoztam, mint a forradalom előtt, bizonyos lyrai hangulatba estem a nélkül, hogy lyrám mindig teljes hangot adna. Munkáim a divatlap- s más folyóiratokban közlött apróbb verseimen kivül ez időszakban *Katalin* költői beszély, a *Nagyidai czigányok*, (melyet ugyan már Körösön végeztem be) népies vig eposz oly kedélyállapot kifolyása, midőn a világ folyásával és önmagammal meghasonulva, torzalakok festésében akartam kárpótlást keresni. Legközelebb (1854.) némi változtatással az első kidolgozásban megjelent *Toldi estéje*.

E művet Pesten, egy irói bizalmas körben, hol a jeles itész, a veterán Szemere Pál is jelen volt, felolvasván, szóba jött, mily czélszerü lenne a hős férfi korából is dolgozva egy eposzt, az egészet trilogiává alakitni. Ettől fogva sokat foglalkozom ez eszmével, meg is kezdettem *Daliás idők* czim alatt, nehány énekig vittem, majd ujra meg ujra dolgoztam a nélkül, hogy eddig befejezhettem volna. Legfőbb akadály, mi e tekintetben, reám sulyosul az, hogy a Toldi-monda két darabban már szinte ki van meritve ; én pedig az eposzt *mondára*, a nép tudalmában is élő mondára szeretem alapitni, a légből kapott eposzok iránt ellenszenvvel viseltetem, hiányozván azokból az, mit én *eposzi hitelnek* nevezek. Le fogom-e küzdhetni ez akadályt, még nem tudom. Egyéb működésem a folyóiratokba 1849. óta előtted is tudvák. (Hölgyfutár, Csokonai lapok, Emléklapok, Magyar-Phoenix, Remény, Enyedi Album, Nők könyve, Viszhang, Szépirodalmi lapok, Délibáb, Müller naptára, Thália, Divatcsarnok, mind hoz tőlem valamit. Népkönyve, Falusi esték, Ros naptár).

Ime barátom, itt életrajzom, elég hosszun, mégis röviden. Egyszerü élet ez, de mégsem nyugodt, csendes, mint némely gondolná : folytonos küzdés, melyben én voltam a gyöngébb fél. Több erélylyel, szilárdsággal, kitartással tán lett volna belőlem valami, de ez hiányzott mindig. Tehetségem (a mit elvitázni nem lehet, különben nem volnék ott, hol most vagyok) mindig előre tolt, erélyem hiánya mindig hátra vetett s igy lettem, mint munkáim nagyobb része, *töredék*. Csinálj te belőle *egészet* és kérlek, ha az idő kiadja (de hiszen erre csak pár nap kell), küldd el nekem, mielőtt sajtó alá adnád, hogy lássam, nem csuszott-e be valamely hiba. Egyébiránt azt hiszem, Berecznek* akarod irni s engem meg akartál csalni, hamis ! Nekem mindegy, akárhová teszed. Élj boldogul !

barátod
Arany János.

U. I. Petőfivel való viszonyomat bővebben is érintheted, az ismeretség kezdetét, látogatását 1847. (jun. 1—10.), majd nőjével október végén, mikor vitte Pestre. 1848-ban Pesten kétszer, Debreczenben egyszer voltam vendége s január végétől májusig (1849) családja nálam lakott Szalontán.

EMLÉKEK ARANY JÁNOS ÉLETÉBŐL.

Kegyelettel gyüjtögeti a magyar irodalom még az önmagokban véve kevésbbé jelentékeny részleteket is, melyek Arany János nevével állanak összefüggésben. Ez emlékeket ereklyékké teszi az, hogy a nagy költő életéből képeznek egy-egy töredéket s hozzá tartoznak ahhoz a nagy alakhoz, melyet *egészében* szeretne megörökiteni a nemzet, hogy semmi annak összhangzatos szép arányából el ne veszszen. Mi is följegyzünk azokból egynehányat, melyek jellemzők ő reá és a korra, a melyben élt.

Még a forradalmat megelőző azon időből, midőn Petőfi és családja hosszabb időt töltött Aranyéknál, valók az alábbi rajzok, melyek ugyan már közölve voltak lapunkban, de a melyeket most szinte lehetetlennek látszik föl nem elevenitenünk. Ez ereklyék Petőfi István halálával kerültek a nemzeti muzeumba, a költőnek egyéb irataival együtt. Ezekben Petőfi mint rajzoló mutatja be magát. Az egyikben Arany János akkori arczvonásait veti papirra, s hogy a rajz találó, bizonyitja nagy hasonlósága az 1856-ban megjelent költeményei előtt látható aczélmetszetü arczképpel, melynek mását mai lapunkban szintén bemutatjuk. Az arczkép alá maga Arany János irta szintén czeruzával a négy soros versecskét, melynek hű utánzatát Petőfi által rajzolt arczképe alatt találják olvasóink.

A másikon a nagyszalontai régi tornyot rajzolta le Petőfi ugyanarra a papirlapra, melyre az Arany arczképét. A torony rajza árnyalást mutat, mig az alatta látható keritès, házak, háztetők csak körvonalos rajzok. Ez az omladék az, melyet a két nagy költő örök időre megmentett a teljes megsemmisüléstől, Petőfi «A csonka torony,» Arany «Az ó torony» czim alatt irva róla gyönyörü költeményt.

Bemutatjuk ez alkalommal ama háznak rajzát is, melyben Arany János, mint nagykőrösi tanár kilencz évig lakott s melyben legtöbb, sokak szerint legszebb költeményeit irá. Ez a szerény lak volt az ő életének legszebb szakában örömeinek és fájdalmainak tanuja.

A kis ház nem várta be nagy lakójának halálát. Kevéssel azután, hogy Arany János kiköltözött belőle, lerontották, hogy a vele szomszédos kollégiumot ez irányban tovább épithessék. Az egész lakból már csak egy kis szoba maradt meg, melyben ma az iskola szolgája lakik. A ház a nálunk vidéken szokásos, mondhatnók, magyar stylben L alakra épült, homlokzata felől kis virágos kerttel, belül magas tornáczczal, az udvaron nehány fával és a gémes kuttal.

Egy másik képünk Arany «Családi kör» czimü jól ismert költeményének illusztrácziójáról mutatja a több év előtt Ráth Mór kiadásában megjelent diszes kiállitásu Arany-albumból.

* Az akkor Berecz által szerkesztett «Hölgyfutár» albumába.

(Petőfi rajza.)

Arczom vonásit e ábrázolatban
Kemed hiszem hogy hiven föltelti
De ugy ha a mit a jeső hibázott
A költő azt utána képzeli

Arany János

Szóljunk még ezuttal az elhunyt költőnek utolsó arczképéről. Ez arczképnek is van története. Arany János sok éven át nem fényképeztette le magát, s az a barna fürtös, fekete nagy bajuszu kép, mely őt férfi kora delében mutatja, kezdett már hozzá nem hasonlitani. Haj és bajusz megfehéredett, s arcza mélyen fel lőn szántva az életekével ; de barátai, tisztelői, családi tagjai hiába kérték, sürgették, hogy vétesse le magát. Ő makacsul vonakodott. Csak midőn az akadémia tagjainak arczképeiből albumot állitottak össze, egyezett bele, hogy hát az övé is ott legyen, de határozottan kikötötte, hogy forgalomba ne kerüljön. Utóvégre is valami ártatlan cselhez kellett folyamodni, hogy a nagy közönség is hozzá jusson a drága vonások másához Jótékony czélra, a magyar irók segélyegyletére, ajánlottak jelentékeny összeget az arczkép sokszorozási jogáért. Igy most a költő szerénysége és jó szive ellenkező sugallatai közé lőn szoritva, s a dolognak nem lehetett más vége, mint az, hogy Arany János végre engedett.

Ez volt története Arany utolsó arczképének, mely az Ellinger-testvérek fényképészeti műtermében készült s mely a megszólalásig hiven tükrözte vissza a költő arczvonásait. E fénykép rajzát mutatjuk be ma mi is lapunk élén.

*

Az elhunyt költő, mióta Toldijával föltünt, levelezésbe lépett a központ irodalmi férfiaival. E levelekből ezuttal hármat mutatunk be olvasóinknak. Az elsőt Arany *Erdélyi* Jánoshoz, a Kisfaludy-társaság akkori titkárához irta, nehány sornyi betoldással kiván akkor már nyertes költeményét, Toldit még utólag megjavitani, mielőtt sajtó alá kerülne.

A második és harmadik levelet Szilágyi Sándor szivességéből közöljük. Ő volt az, ki a forradalom után első inditott meg szépirodalmi lapot, az «Emléklapokat». Ennek Arany János is dolgozótársa volt, részint névtelenül, részint nevének kezdőbetüje alatt. E vállalatban jelent meg «Katalin» czimü nagyobb elbeszélő költeménye is, melyre a Szilágyihoz 1850. április 14-ről intézett levél illető pontjai vonatkoznak.

Egy Szilágyihoz még korábbi kelettel, 1850. márcz. 20-ról intézett rövid levél érdekes az akkori idők irodalmának anyagi oldala tekintetéből, melyről bizonyosan meglepetéssel fognak értesülni a mai irók. Érdekesse teszi e levelet még az is, hogy azt Arany görögül irja alá, hogy ha a rendőrség által fölbontatnék is levele, ne jöhessenek rá, ki irta.

Rendkivül becses és jellemző a negyedik levél, melyet Gyulai Pál szivességéből közlünk. Abból a korból való, mikor Arany 1877. nyarán

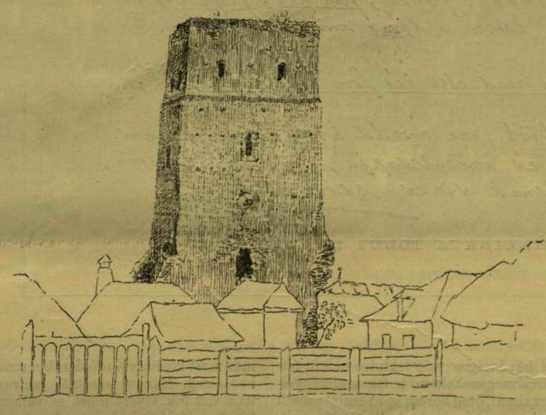

A csonka torony Szalontán. (Petőfi rajza.)

ját a «Szemlé»-nek, a minthogy a szónak nem engedett, levelet irt hozzá, melyben megirta, hogy ő Arany kérését akkor is teljesitette, mikor nem volt kész munkája s igy szerénytelenség nélkül kérhet tőle viszonzásul, már *kész* s a fiókban heverő költeményeket. E levélre válasz az Arany levele, mely meghatóan jellemzi az akkor már beteges költő lelki állapotát.

Ime a levelek.

ARANY JÁNOS LEVELEI.

I.

Erdélyi Jánoshoz.

Tekintetes Titoknok Ur!

Nem tudom, csalatkozom-e ha a M. Szépirodalmi Szemle 6-odik számában olvasható azon mellékes említést, miszerint «Toldi» *azonnal* nyomatni határoztatott, oda magyarázom, hogy leküldésére idő nincsen : de ha ez eset forog fenn, ebben is megnyugszom, csak egy helyre kivánom a Tekintetes Ur becses figyelmét felhini.

Én előttem azon hely, hol a mezőrül a vágy- és haragteljes Miklós hazamenvén, véletlenül megérkezett bátyjával összekap (II szakasz), erőtlennek látszik. György nagyon is hamar osztja az arczulcsapást, mi ugyan összefér jellemével : de Miklós, mintha nem is az volna, a ki az I. szakaszban, megelégszik asszonyi szemrehányásokkal ; holott neki, bár a meglepetés miatt rövid időre megjuhászott is, azon lélekállapotba kell vala visszaesnie, mellyben a viszontlátás előtt volt : *vágy hadi életre, harag bátyjára*, ki őt pórnak nevelte. Mikép iparkodám e hézagot kifoldani, a tulsó lapon* méltóztatik olvasni ; most csak abbeli bizalmamat kivánom kijelenteni : hogy én e pótléknak közbeszurását vagy mellőzését *egészen* a Tekintetes Ur ismert műbirói éles látására bizom.

Ki e háboritásért bocsánatot kérve, teljes tisztelettel maradtam

Szalontán febr. 17-én 1847.

Tekintetes Titoknok Urnak

alázatos szolgája
Arany János,
szalontai másodjegyző.

II.

Szilágyi Sándorhoz.

Szalonta, márcz. 20. 1850.

Akadályozva valék eddig az «Emlékek» számára valamit küldhetni. A mi a feltételeket illeti : én elmondom a magamét. Irodalmunk jelen állapotában s mig nevtelenül irok, ugy hiszem verseim darabjától nem kivánhatok több dijt 4 pforintnál. Nem mondom, hogy *ön* ezt adja meg, — sőt, meglehet, nem is tehetné : csak azért emlitem, hogy ha e dijazást az irodalom meg nem birja : ugy örömestebb irok *minden dij nélkül*, s vigasztalom magamat azzal, hogy nem képes irodalmunk jelenleg *dijt* fizetni. Különben kisebb versekből kettőt is foglalhatnánk egy vers-számba ; nagyobb, például elbeszélő költeményre külön alkudnánk.

Maradtam

Szilágyi

Arany János.

III.

Szilágyi Sándorhoz.

Szalonta, április 14. 1850.

Önnek mind leveleit, mind a dijt vettem, de nem akartam válaszolni, mielőtt küldhetnék valamit. A közelebb mult évekre vonatkozólag semmi sincs nálam, sőt — megvallom — annyira fájdalmas a visszaemlékezés, hogy még most igen rosszul esik böngésznem ama büzhödt tereken.

«Örvény az, és midőn fölötte átveszet,
Szédelegve szemet hüny az emlékezet.»

Ugy hiszem, még az elegiáig sem higgadtam meg, s az illy állapot lehet fájdalmas, kinos, dühös, desperált, stb., de e fájdalomban, kinban, dühösség- s kétségbeesésben nincs meg a művészi nyugalom ; s addig ne vegyen az ember tollat kezébe, vagy legalább oly tárgyat válasszon, mellynél szabadon átadhatja magát képzeleteinek s nem vicsorog rá örökké a *való*

* A levél e lapjának kézirati másolatát mai számunk 8-ik oldalán közöljük.

sceletonja. Rám nézve, legalább, így van, mások lehetnek szerencsésebb kedélyalkatuak.

Eccé! tehát egy tömött iv rim. Mutatványul küldöm, a végett: mehet-e az Emléklapokba illyes. Az egész, nem tudom kijár-e ezer sort, ez már több 700-nál. A többije még nincs készen, de ha «összeférhetünk» elkészitem. Összeférhetünk, mondom, mert ez alkalmasint nyomtatva is (nem két hasábba, az pazarság lenne a közönség irányában) lesz másfél iv (az egész, das heisst), és másfélív mértékes — rimes — sallangos, — kipitykézett vers atyafiak közt is megér 40 pfrtot. Ugy hiszem Otaheitiban sem irnák meg alább. — Azonban, tréfán kivül, irja meg ön 1-mo kell-e ez a vers, 2-do mennyiért kell, 3-io hányadik füzetre szeretné, ha elkészitném. Addig semmi esetre ne nyomassa, mig a «finis» ott nem lesz; most pedig egész nyiltsággal válaszoljon, én azért nem szünök meg időrül-időre holmit (bár nagyon sokat, mostani körülményeim közt, nem igérhetek) küldözgetni fel, ványsz tőlem testimonium paupertatist — nem örömest bár: megadom.

Tudod már, mi vitt engem közelebb a versfaragásra. Szemem annyira rosz, hogy régibb töredékeimen, melyeket ujra meg ujra olvasnom, a vezérfonalat, tervet, részleteket ujabb tanulmányok által összekötnöm, kiegészitnem kellene, — nem dolgozhatom. Aristophanesnél szinte a szöveg és forditás gondos egybevetése, a commentárok, jegyzetek bő tanulmánya, kritikai egybeállitása volna szükséges: ily munkára az én szemem képtelen. Hivatali «szabadságom» kezdetével tehát arra a gondolatra jöttem, hogy unalmas időm röviditése, egyszersmind a helyzetemből folyó leverő gondok enyhitése végett, ötleteimet jól roszul versbe foglaljam s igy magamnak egy kis szellemi commotiót szerezzek. Ehhez nem kellett sok nézés; kezemben irón és papir, s olykor egy-két sornak papirra tétele, a mint a gondolat a formába ömlik. Tetszett ez a játék; könnyen és szabadon dolgozszünik a lehetség, hogy elkezdett munkámat folytassam, hogy csak egy ujabb költeményt is irhassak (a minthogy egész októberben egyet sem irtam); minden sornál, melyet kezdeni akarok, kivont karddal áll előttem: «vigyázz! nagy közönségnek irsz, melynek izlése már nem az, a mi volt anno 48. és te sem vagy az, ki akkor voltál!» Szóval, poétai *utolsó* fellobbanásom rövid véget ért, s én visszasülyedhetek a tétlen semmiségbe és unalomba, melyből menekülni akartam. Még nagyobb, azaz *teljes* nyilvánosság csak növelni fogja bennem ez érzetet; s tisztán tudom előre, hogy ha ezek közölve lesznek, két sornyi költeményt sem fogok többé kigondolni, vagy papirra vetni.

Mindazáltal, mert baráti érzelmeimre hivatkozol, hát legyen meg; de nem a mint te szabtad feltételeidet.

Azon kezdem, hogy nekem honorarium — se kétszáz, se *két* forint — nem kell. Nem azért dolgoztam. Arra se kötelezhetem magam, hogy 5

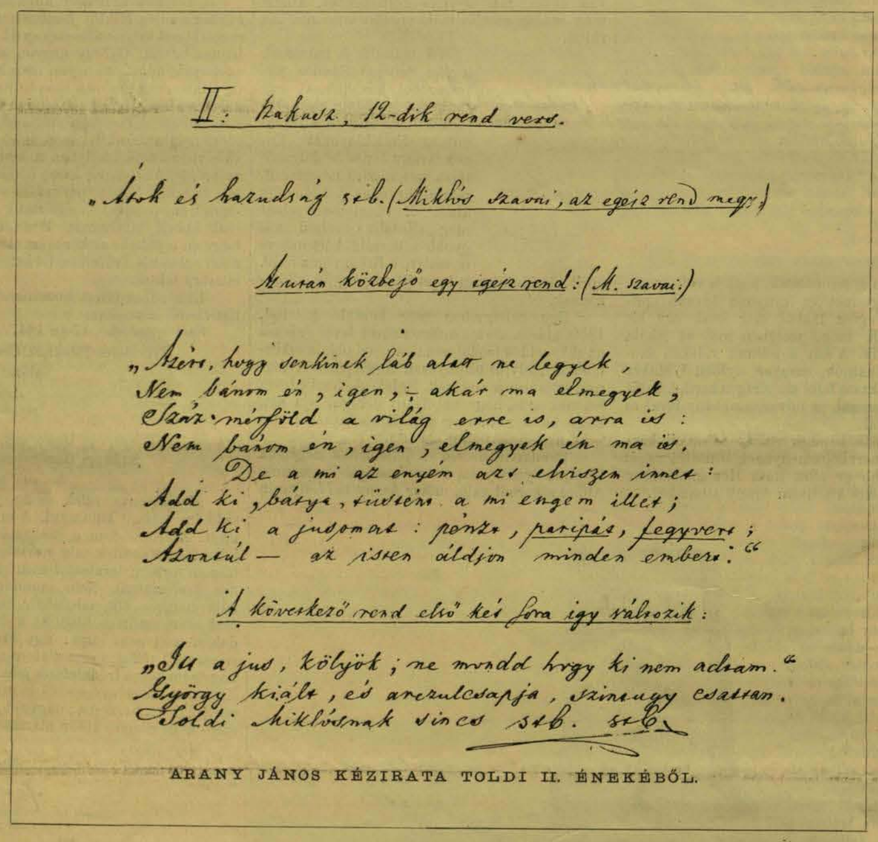

II: Kakuk, 12-dik rend vers.

„Átok és kárnadság stb. (Miklós szavai, az egész rend megy.)

Ennek közbejő egy igézi rend: (M. szavai.)

„Nézz, hogy senkinek láb alatt ne legyek,
Nem bánom én, igen, – akár ma elmegyek,
Száz mérföld a világ erre is, arra is:
Nem bánom én, igen, elmegyek én ma is.
De a mi az enyém azt elviszem innet:
Add ki, bátya, tüstént a mi engem illet;
Add ki a jusomat: pénz, paripás, fegyverem;
Azonnál — az isten áldjon minden embert.“

A következő rend első két sora igy válaszik:

„Itt a jus, kölyök; ne mondd hogy ki nem adtam.“
György kiált, és arczulcsapja, szinenagy csattan.
Toldi Miklósnak vincs stb. stb.

ARANY JÁNOS KÉZIRATA TOLDI II. ÉNEKÉBŐL.

tekintettel, a mennyire *rá mehetek*, a közelebb mult évek eseményeire is.

Áldást, békességet!

IV.

Gyulai Pálhoz.

Kedves barátom,

Miután te szerkesztői dolgodat a baráti érzelmesség terére vitted: kénytelen vagyok én is abból a hangból válaszolni.

Elmondtam neked szóval, miért nem akarok legujabb költeményeimmel a nyilvánosság előtt fellépni. Ha te még is most irásban kitam, mert közönségre való tekintet nélkül felvettem, sorra megénekeltem beteges élményeimet, panaszaimat, öreg korom apró emlékezéseit stb., melyek, nem bánom, ha holtom után nyilvánosság elé jutnak, de *most* azokkal föllépni eszem ágában sem volt. Talán gondoltam olyan formát, hogy ha egy kötetkére való gyül össze, kézirat gyanánt, saját költségemen, kiadom vagy 100 példányban, s barátim, rokonim közt *emlékül* osztom el.

Azonban te szelét vetted a dolognak és nem nyugodtál, mig szerzeményeimet meg nem ismertettem veled. Most bekövetkezett, a mitől féltem: az ostromlás, hogy adjak a Szemle számára verseimből. Megmondtam, mitől félek, ha kérelmedet teljesitem: és az, ugy sejtem, *már is* bekövetkezett. Az a *szükkörü* nyilvánosság is, melynek eddig átengedtem e versecskéket (kivüled még Laczi olvasgatta), kétkedővé tett legjobbnak hitt darabjaim értéke iránt. Nem bizom többé magamban, itéletemben; s ezzel megmár most kiválasztandó darabot rendelkezésedre bocsássak. Hanem «esetről esetre» való politikát üzzünk. Gyere most, és válaszsz, — azaz, tán Laczi izlését is figyelembe véve, válaszszunk együtt a januári számra *egy* darabot, s ha az megjelent, és meglátom mikép fogadják, akkor a következő számra megint *egyet*, és igy tovább. Hanem a választandó költeményt (a mennyiben nálam tisztázva meg nincs) bizony magadnak kell a kapcsos könyvből kiirnya, mert én, mint láthatod e betükből, már e hosszu levél irásában is egészen megvakultam.

Budapest, 1877. oct. 22.

Igaz barátod
Arany János

A PETŐFI-SZOBOR LELEPLEZÉSE.

Emlékezetes nap fog az maradni, melyen a nemzet a szabadság és szerelem nagy dalnokának, — harmincz évvel elhunyta után, — a főváros egyik legszebb közterén érczből emlékszobrot emelt. Lélekfölemelő ünnepély volt az, midőn az ország minden részéből összegyülének a nagy költő szellemének tisztelői, s midőn a legnagyobbtól a legkisebbig, képviselői által odagyült az egész nemzet a szobor lábaihoz, hogy a nagy elköltözött emlékezetének hálás kegyelettel áldozzon.

Lobogók lengtek a házakon s a szobor terét körülszegő zászlók a megyék és városok czimereit hordák rudjaikon. S mialatt a szobor alatti tér ugy megtelt a a leggyönyörübb, drága koszorukkal, hogy egy tenyérnyi hely alig maradt üres: az alatt ott hullámzott a fényes közönség, főurak, tábornokok, magas tisztviselők, irók, tudósok, művészek és a nép ezre meg ezre mind egygyé olvadva a nagy szellem iránti hódolatában.

Képünk délfelől tekintve mutatja a szobrot es terét, a háttérben a Duna-parti paloták elsejével, oldalt a kettős tornyu görög templommal s a melléje sorakozó házakkal. A kép ott készült a szinhelyen s abban a pillanatban tünteti föl az ünnepélyt, midőn Ráth Károly főpolgármester szónoklata közben a szoborról lehullott a lepel s ott áll szabadon, szilárdan az érczszobor, égnek emelt kézzel, mintha esküdnék, hogy «rabok többé nem leszünk».

PETŐFI SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYE OKTÓBER 15-ÉN.

ARANY JÁNOS TEMETÉSE.

Az akadémia palotájának márványos csarnokában emelték föl a ravatalt, s itt láthatták még egyszer tisztelői a nagy költő arczát, melyet az utóbbi évek megőszitettek, s a betegség megviselt. Körüskörül gyászlepel borította a falakat, az oszlopokat, s ezeken semmi más disz, mint a fekete szegélyü papir lapok, melyeken a család, az akadémia, a Kisfaludy-társaság tudatják, hogy Arany János meghalt. Sötétzöld növények bokrai közül emelkedett a ravatal. Magas tartóju csészékben nafta lángolt, könnyü, fehéres párázatot osztva szét a hideg levegőben. A gyászpad lépcsőzete körül helyezték el a koszorukat; többnyire babérból fonták, s feliratos szalagokkal kötötték meg. A koporsóra tették a család, az akadémia és a Kisfaludy-társaság koszoruit, s még egy negyediket, melynek fehér selymére rá volt irva: «Arany Jánosnak a Tölgyek.» Azok a margitszigeti tölgyek, melyek alatt a költő üdülést keresett, a hol hosszu hallgatás után meg is szólalt. Harmincznkilencz szép tölgy van ott egy csoportban, azokat illeti a «Tölgyek alatt» czimü költemény, azok hulló leveleiből József főherczeg rendeletére fonatott koszorut Ertl Nándor felügyelő, s küldött is megjelentek azok, a kik megérkeztek ekkorig. Ott volt Smolka Ferencz is, az osztrák delegáczió elnöke.

Már két óra körül a város minden részéről tódultak a láncshid-térre, a körutra, a kerepesi utra. A boltokat kezdték bezárni. Az előkelő kereskedéseket és üzleteket mind bezárták, kivált a menet vonalán és a belvárosban. Sok helyen kiragasztották az ajtóra: «Arany temetése alatt zárva marad.» A közgyász megható jelentése volt ez. A könyvkereskedéseket, nyomdai hivatalokat nem is nyitották ki e napon. A város intézkedése volt, hogy a merre a menet elhaladt, a gázlámpákat felgyujtották. A kikötők árboczaira felvonták a lobogókat.

Verőfényes, ragyogó őszi nap volt.

A tömegek roppant sokasága gyült össze az akadémia előtt. Lovas rendőrök igyekeztek fentartani annyi helyet, hol a temetés elvonulhasson. Minden ház ablaka elfoglalva. A temetésre kivonult egyesületek jó előre sorba álltak, zászlók alatt. Az egyetemi tanulók hosszu nagy vonalában elől az önkéntes katonák állottak.

Három órakor érkeztek meg a ravatalhoz a család tagjai, s a gyászolók bensőbb ismerősei. Az özvegyet fia és veje: Szél Kálmán ref. lelkész vezette. Unokája: Szél Piroska és Arany Lászlóné foglaltak helyet az özvegy mellett a temetési szertartás alatt; körülöttük a Csengery, Gyulai, Szalay és Szász-családok női tagjai.

Felhangzott a nemzeti szinház énekkarának bánatos dallama. Ezután *Török* Pál szuperintendens, a költő régi ismerőse szólalt meg, ki most mély meghatottsággal emlitette föl azt a szerencsét, hogy szellemi kifejlődésére neki is volt befolyása. «A miélek — szólt — áldom nevedet.» Majd rövid imát mondott az élet és halál fejedelméhez, s aztán elbúcsuzott:

«Hamvaidban is tisztelt barátunk, nemzetünk büszkesége, engedd meg, hogy elbucsuzzunk tőled!

*

Vidd — mit egyedül adhatunk — a könyeket, a kozorukat, melyekkel az akadémia, a Kisfaludy-társaság, hatóságok, egyesek emlékednek szenteltek. A béke angyala kisérjen nyugvó helyedre. Lelkednek legyen nyugalma teljes a mennyben. Megáldunk tégedet az Atyának, Fiunak s Szentlélek istennek nevében. Amen!»

Az énekkar Erkel Ferencz gyászdalát hangoztatta.

Szász Károly minden jelenlevő mély meghatottsága közt mondta el az akadémia megbizásából az emlékbeszédet.

Szász Károly beszéde.

Nem saját szivem ösztönéből — mert az csak félreállva hallgatni s a sirókkal sirni készt — hanem a magyar tudományos akadémia parancsából állok itt ez emelt helyen, hogy az akadémia érzelmeinek Arany János ravatalánál tolmácsa legyek.

De mert e ravatalnál az egész nemzet, a koronás királytól kezdve a nép legkisebb fiáig együtt érez s együtt siratja legfényesebb csillagának lehunytát az akadémiával — mely mindig hivatásának és dicsőségének tartotta, hogy a nemzet nagy érzéseinek és aspirációinak kifejezője legyen — tolmácsolhatom-e az akadémia érzelmeit a nélkül, hogy saját fájdalmaimnak is tolmácsa ne legyek? Szólhatok-e a kin azon elfogódása nélkül, mely csak töredezve ejti a szót s érzelméhez mérve, a mit mondania kell, sokat akarna mondani kevés szóval s hangja végre is fuldoklásba vész.

Mert bár azon szerencsések közé tartozom — vagy tán épen azért — kik nem csak lángelméjét bámulták s szelleme dicső műveiből gyönyört merítettek (ebben milliókkal osztozom), hanem a kik szívéhez is közel állottak (harminczkét évi barátság kötvén hozzá), e perczben a sokszoros vesztés sulyától lenyomva, arról sem tudok számot adni, a költőt és tudóst, vagy az embert kell-e jobban siratnunk benne?

Maga az akadémia is, mely a költőt ismételten megkoszorúzta s a tudóst tudósai első sorában ültette, mely lángelméje örökre maradandó alkotásait oly gyakran kisérte tapsaival — maga az akadémia is nem egyszer meghajolt a fényében oly szerény és igénytelen ember nagysága előtt s érezte, hogy nagy elméjénél még nagyobb szive s lángeszénél még tiszteletet parancsolóbb jelleme. Ugy járt-kelt soraink között, mintha közöttünk ő volna a legkisebb, s nem akart tudni arról, a mit mi mindnyájan éreztünk, hogy ő a legnagyobb. Mikor az akadémia főtitkári székén ült, melyen egy Toldy és Szalay voltak elődei, halhatatlan eszméinek ruháiul szolgálandó betüit az akadémia legegyszerübb határozatainak hű és engedelmes kifejezőivé tette; s mikor onnan, betegsége miatt, leszállni kényszerült, az ó-kor rómaijához méltó önzetlenséggel még azt sem fogadta el az akadémiától, a mi őt az alapszabályok szerint jogosan megillette volna. Koszorúnk és tapsaink elől, a hol lehetett, önként kitért, s ha ki nem térhetett, lehajtott fővel, majdnem tiltakozva fogadta a babért, mely homlokát és lantját diszitendő vala. Ragyogóbb szellem soha sem járt igénytelenebb ruhában. Még a mivel a királyi kegy és elismerés, a nemzet egy nagy napján megajándékozá, bár hódolattal fogadta, azt sem viselte soha, távol akarván tartani a maga egyszerüségétől a külső fénynek legkisebb csillámát is; s ugy érezvén, a mint egy költő társa jellemezte a költőt a pacsirta képében, mely

Alázva van porig,
Kopott fakó ruhát hord,
S az utfélen lakik.

Valóban, tisztelt gyászoló gyülekezet, Arany Jánosban a nagy költőnél az ember sem volt kisebb. Érzületének kristálytisztaságát és nemességét, jellemének egyszerü és igaz nagyságát — mert az talán még a lángésznél is ritkább — lehetetlen volt nem bámulni s e részben őt csak nagy kortársával, nemzetünk feledhetetlen nagy fiával, Deák Ferenczczel lehet összemérni, kiben a szellem és ész fénye a jellem szintazon egyszerüségével és önzetlenségével párosult, mint benne.

Hajh! de a kik őt ismertük s benne az embert szerettük és bámultuk, rendre egyenként mind elmegyünk utána, s *ezt* a nagyságát nem lesz, a ki érezze és emlegesse többé. Halhatatlan művei azonban fenn fognak maradni s dicsőségei lesznek nyelvünknek, mig a Duna és Tisza partjain magyar él s magyar szó zeng. S állitson bár a nemzet kegyelete érczszobrot halhatatlansága emlékének, az a szobor előbb el fog mállani az idő vasfogai alatt, mint azok az alakok, melyeket a költő képzelete teremtett, s művészete a nyelvnek viasznál fogékonyabb és érczné tartósabb anyagába szobrászi erővel és biztossággal vés ki.

Mert elfelejthetik-e a mig magyarul beszélnek és olvasnak, sőt azon tul is a mig emberek élnek s az emberi természet nemesebb vonásai iránt fogékonyság lesz a szivekben, Toldi Miklóst, a ki épen oly nagy és ép oly egyszerü a maga nagyságában, mint költője, a ki őt a hagyomány kódéből kiemelte s jellemmé megteremtette? S az anyasziv igazsága Toldi anyjában s a királyi sziv nemessége Nagy Lajosban nem örökös életü képek-e, a mint őket Homér-Arany *János* (a mint Petőfi nevezi) festette? És a kit saját szive vérével festett, a kinek alakjában forrón szeretett s örökre siratott leányát, nevében ma koporsójára boruló unokáját halhatatlanitotta: az ő Rozgonyi Piroskája, nem él-e örökre? Oh Toldi Miklós — a tudomány bebizonyithatja s be fogja bizonyitani, hogy te nem voltál mese, de az okleveles adatainál s a történelmi bizonyitékoknál biztosabb létet és kétségbevonhatatlanabb igazságot a költő adott neked; adott látnoki hitével, melylyel létedben nem kételkedett; mielőtt az be lenne bizonyitva s — mint Kemény Zsigmond mondá — oh mily sokat köszönünk annak, hogy Arany János oly erősen hitt benned!

Olyan erősen, mint Homér Achilleuszban, hitt ő világbiró Etelében s a hadur kardjában is, melyet az négy szélbe suhintva s vele nemcsak magának, hanem utódainak is, Árpádnak s maradékainak, nekünk is örök országot hóditott a Duna mentén. Az epikus e hite a próféták és az apostolok hitéhez hasonló erőre és hatásra nézve. Ez feltámasztja a mult nagyságot s országot épit annak alapján. Hiszen az istenben, a ki a nemzetek sorsáuak intézője s hiszen a hősben, a ki az istennek végzetes eszköze. S a mi egy nagy költő lelkében megfogant és gyökeret vert, az sajátjává lesz általa egész nemzetének, mely azontul nem szakadhat el a mult hitétől, melyre jövőjét épiti.

De mit nekem a *régi* mult költött alakjai és érzelmei? Ismertem én Toldi Miklóst s vén Benczéjét és ifju Piroskáját, ismertem én Etelét s Budát, Krimhildet és Gyöngyvért, Csabát és Aladárt s a furfangos Detrét, hogy együtt érezzek velök? Nem értünk-e nagy és komor időket magunk is, melyekből egy eposz s egy tragédia egyaránt kitelik? S nem az-e a költő első feladata, hogy korának szóljon s kora érzelmeit és küzdelmeit fesse s maga fájdalmában és vágyaiban egész nemzete bujáit és törekvéseit megörökitse? Arany János a mult nagy énekese, épen oly hű és művészi tolmácsa volt saját korának is, abban az időben legkivált, mely a költő vigaszára oly nagyon rászorult; mikor az «enyésző kép — méla kedvvel multján borong» s nem kell neki Homér fénydus ege, csak Osszián ködös, homályos énekével, a hunyó dicsőség lantosa; mikor lelkét csak borongó ég, kihalt tusa érdekli s emlékhalom a harcz fián, ki az utolsók közt esett el remény nélkül. S mikor «A dalnok bűja» elzengett és a ködös, borongós ősz után a tavasz egy langy fuvallatára, az egész nemzet ajkán ismét megzendül a «Rendületlenül . . .» ő a költő és hazafi int:

Hallottad a szót: «rendületlenül?»
Ábránd, hiuság, muló kegy, javak
Lenn a sikamló tér, nyomás felül
Vész és gyalázat el ne rántsanak!
Oh értsd meg e szót: árban és apályon
— Szirt a habok közt — hűséged megálljon.

S fejezte-e ki valaha költő egy nemzet érzéseit hivebben és erősebben, mint ő épen itt az akadémiában, mikor Széchenyi haláláu felkiáltott:

Egy szó nyilallott a hazán keresztül . . .

Ne tovább — a példa fáj — mert most ismét

Egy szó nyilallott a hazán keresztül,
Egy röpke szóban annyi fájdalom . . .

Három nagy kor dalnoka; az Etele és Nagy Lajos korának alakjait, saját korának érzelmeit és hangulatát véste kőbe örökre, maradandólag. S azonkivül mint ha, mint az idő méhe, soha sem fáradna ki uj meg uj alakokat szülni, mennyi alaknak adott létet képzelete, mennyit tett halhatatlanná ecsete. *Rozgonyiné*, a mint a harczra öltözik, *Zách* Klára, a mint atyja elé borul, *Agnes* asszony, a mint «fehér leplét, véres leplét a futó hab elkapdossa», a *Both* bajnok özvegye, a mint talpig gyászban ül Hunyad alatt egy kis házban, a *Matyás* anyja, a mint a hollót üzeti hiába, a *Szondy* két apródja, e bül-bül szavu rózsák két mennyei bokra, *Török* Bálintné, a mint ki-kiül a bársony könyöklőre s *Edward* király, angol király, a mint vágtat fakó lován; *Kund* Abigel, mikor a tőrt megismerve a sebben, visszariad s arcza szobor lesz, lába gyökér . . És annyi még! Oh bizony nincs annyi tér és uteza körülünk, hogy az Arany János alkotta szobrokkal mind be ne lehetne népesiteni.

Szobrok! A nemzet csak az imént állitott érczszobrot egyik halhatatlan dalnokának; annak, a ki a maga jól érzett nagyságában, oly önérzettel, mint szerényen, jóslólag mondá Arany Jánosnak:

«Mit én nem egészen dicstelenül kezdék,
Folytasd te barátom, teljes dicsőséggel.»

Arany betöltötte e jóslatot és a magyar irodalom évlapjai, két egyenrangu nagy névtől ragyognak. Mindkettőnek igazi nagyságát az mutatja, hogy mindenik a másikat nagyobbnak tartotta magánál. S mind a kettőnek igaza volt. Mi pedig csak hálát adhatunk a gondviselésnek, hogy mig amaz a csatak viharában elveszett, mint egy harczkiáltás, emez — még azután alkotta meg legdicsőbb műveit, megértette költőtársa és barátja apotheozisát és ugy hunyhatta le szemét az örök álomra, hogy abban a magáét is láthatta és érezhette. Amannak a dicsőségéből nem hiányzik semmi, bár ő hiányzik a mienkből — mint Molière-ről mondja a franczia akadémia, — emezéből sem hiányzik semmi s ő sem a mienkből, mindketten pedig örök dicsőségei a nemzetnek, mely őket nemcsak szülte, hanem meg is tudta érteni.

Nem! a te dicsőségedből, felejthetetlen barátunk s dicső társunk, semmi sem hiányzik. S mi is örök kincsünk gyanánt őrizzük a te nevedet és alkotásaidat. Tudományos irataidból fogják tanulni és megismerni ifjaink a nyelv és izlés törvényeit, irodalom-történetünk néhány kiválasztott kedvencz alakjának vonásait s a magyar próza remekségének példányait. Költői alkotásaid megtermékenyitették képzeletünket, ujra élesztették honszerelmünket s az ősi dicsőség iránti lelkesedésünket. Emberi alakod nagysága pedig példányul maradt előttünk az önzetlenségre, a munkásságra s a hűségre.

Oh milyen nehéz, ennyi kapocscsal ide kötve, elszakadni ravatalodtól! Oly önzők vagyunk, hogy inkább akartunk volna szenvedni látni még tovább is, a hogy évek hosszu során át panasz és zugolódás nélkül szenvedtél, mint a mi szivünk sajogjon elvesztéseden. Pedig a ki a halálban megdicsőült arczodon, a kinoktól megszabadulva átszelidült vonásaidon a felséges nyugalmat látta: csak áldhatja azt a kegyelmes isteni kezet, mely megszabaditott.

Mi is áldjuk. Tieid is, zokogva bár, áldják azt. Mert eddig, éltél bár, de fogyhatatlan hűségük és szerelmök gyöngéd ápolgatásai alatt is, csak szenvedtél; most pedig nem szenvedsz már, s mégis élsz, örökre, halhatalanul.

A szónok szivig meghatottan hallgatott el. Komor, mély csendben tölt el nehány pillanat.

Gyulai Pál elfojtott hangon szólalt meg. A Kisfaludy-társaság nevében kellett beszélnie. A fájdalmas érzések közül fakadt szavakat csak szaggatottan tudta elmondani:

«Oh halhatatlan halott, mielőtt elhagynád e csarnokot, küzdelmeid, szenvedéseid és dicsőséged e szinhelyét, fogadd bucsuját a Kisfaludy-társaságnak is, mely először koszorúzta meg lantodat s melynek kebelében zengted el hattyudalod is! Egy nagy költő és egy jó ember hunyt el benned; nagy elmédet csak nagy szived multa felül. A hazafi, férj, atya és barát példányképe voltál. A költő és ember egy volt benned. A képzelet magas röptét s a sziv mély érzéseit, a szenvedély erejét s az örök erkölcs igaz kultuszát egyesitéd műveidben. A népköltészethől meritéd ihleted, régi hagyományaink lelkesitettek, s az egyszerü népének formájában ki tudtad fejezni az ó és uj kor remekiróin mivelt szellemed egész gazdagságát. A magyar nyelvművészet felülmulhatatlan mestere, az irodalom méltóságának képviselője s a magyar népjellem valóságos tipusza voltál minden erényével, gyöngeségei nélkül. Oh mennyit vesztettünk benned, oh mennyi mindent takar e koporsó. A fájdalom elfojtja a szót, csak könyeink omlanak. Isten veled, Isten veled, Isten veled!»

Már jól esett e szomoru csarnokból kiszabadulni a ragyogó verőfényre, a nagy nyüzsgő tömeg közé, s nem lenni tanujának, a mint a temetésrendezők hozzá fognak az előkészületekhez, hogy az utolsó utra rendelkezzenek.

A koszorukat kivitték egy külön e czélra való emelvényes kocsira, mely elé két fehér ló volt fogva. A koporsón csak a négy koszoru maradt. Hat fekete mén vonta a gyászkocsit, mely a koszoruk trofeumát követte.

Lassan mozdult meg a menet, melynek első zászlói már a sorakozásban a fürdő-utczában foglaltak helyet.

Négy óra jóval elmult, mikor a halottas kocsi is megindult. A koporsót a költő fia hajadon fővel követte egész a sirig. A család többi tagjai, a rokonok kocsikra ültek.

Egyszerübb, impozánsabb temetési menetet képzelni sem lehet. Semmi fény. A koszoruk tömege, a viritó szalagok tündöklő feliratoikkal, a mint lassan ott viszik a koporsó előtt — ez a költőt oly természetesen megilleti. Azután a gyászkocsi, rajta egy halott és körül, a merre látni lehet, az ezernyi ezer sokaság, mely tudja és érzi, hogy ki az a halott. A család tagjait hozó kocsik csak nagy messzeségben követhették a koporsót. Semmi látványossság, de annál imponálóbb gyász.

Az elvonulás lassan történhetett. Mindenütt sürü volt a tömeg. A rendőrség összeakasztott póznákkal igyekezett korlátot vetni a tömeg elé. A hol utczák torkolódnak-a menet utjába, ott mindenütt rendkivüli erősen állt a sokaság. A nemzeti szinház előtt ujra annyi tömeg várt, mint a láncz hid-téren. Ez bele akart vegyülni a kiséretbe, a nagy tolongás támadt.

És a temetőt is már előre ugy ellepték, hogy a koporsót követő tömeg nagy részét nem lehetett bebocsátani.

Arany sirja Vörösmartyéhoz közel van, csaknem szemközt azzal, az ut tulsó részén, oly ponton, mely alkalmas diszes siremlék helyéül. A sir virágokkal, lombfüzérekkel volt diszitve.

Már bealkonyodott, s a tiszta égről a hold hintette alá fényét.

Török Pál ajkairól hangzott föl az utolsó bucsuszó, röviden, meghatón. Az ima elhangzásával leboczsátották a koporsót a sötét sirba. A ki hozzá férhetett, egy maroknyi homokot utána szórt, és áldást mondott mindenki.

Az özvegy e fájdalmas szertartásnak nem volt tanuja. A kocsiban maradt. Vasvári József, ki a fejfát vitte volt a menetben, egy kapa földet elvitt hozzá. Az özvegy megérintette a hantot, melyet a már emelkedő sirhalomba vegyitettek.

Nehány pillanat alatt már ott emelkedett az uj sir, mely a nemzet nagy költőjét elzárja szemeink elől.

EPILOGUS.

Arany Jánostól.

Az életet már megjártam,
Többnyire csak gyalog jártam,
Gyalog bizon —
Legfőlebb ha omnibuszon.

Láttam sok kevély fogatot,
Fényes tengelyt, czifra bakot:
S egy a lelkem!
Soha meg se irigyeltem.

Nem törődtem benn-ülővel,
Hetyke úrral, czifra nővel:
Hogy' áll orra
Az út szélin baktatóra.

Ha egy úri lócsiszárral,
Találkoztam s bevert sárral:
Nem pöröltem, —
Félre álltam, letöröltem, —

Hiszen az útfélen itt-ott
Egy kis virág nekem nyitott:
Azt leszedve,
Megvolt szivem minden kedve.

Az életet, ím, megjártam;
Nem azt adott, a mit vártam:
Néha többet,
Kérve, kellve, kevesebbet.

Ada czímet bár nem kértem,
S több a hírnév mint az érdem:
Nagyravágyva
Bételt volna keblem vágya.

Kik hiúnak, és kevélynek —
Tudom, boldognak is vélnek:
S boldogságot
Irigy nélkül még ki látott?

Bárha engem titkos métely
Megemészt: az örök kétely:
S pályám bére
Égető, mint Nessus vére:

Mily temérdek munka várt még! . . .
Mily kevés az, mit beváltk
Félbe-szerbe'
S hány reményem hagyott cserbe! . . .

Az életet már megjártam:
Mit szivembe vágyva zártam,
Azt nem hozta,
Attól makacsul megfoszta.

Egy kis *független* nyugalmat,
Melyben a dal megfoganhat.
Kértem, kérve:
S ő halasztá évrül évre.

Csöndes fészket zöld lomb árnyán,
Hova múzsám' el-elvárnám,
Mely sajátom;
Benne én, és kis családom.

Munkás vidám öregséget,
Hol, mit kezdtem, abban véget . . .
Ennyi volt csak;
S hogy megint ültessek, oltsak.

Most, ha adná is már, késő;
Egy nyugalom vár, a végső:
Mert hogy' szálljon,
Bár kalitja már kinyitva,
Rab madár is, szegett szárnyon!

KŐOLAJFORRÁSOK ROMÁNIÁBAN.

Foksáni, 1882. október.

II.

Szászkut ránk nézve arról nevezetes, hogy itt reformált székely egyház is van, s ennek folytán sokkal jobban megtartották nyelvöket és nemzetiségöket, mint a katholikus falvak, melyek maholnap végkép megszünnek magyarok lenni.

Adzsudról két irányban tettünk nagyobb kirándulást az *ojtozi* szorosig fel, és innen a *Trotus* vagy *Tatros* folyó völgyén *Oknán*, *Kománfalván* át *Mojnestig* és *Szolonczig*. Erre már vasut nincs, de van meglehetős jó köut, és a jó utra volt is szükségünk. Bérkocsisunk zsidó volt, — Moldvában minden vendéglős, boltos, mészáros, kenyérsütő és bérkocsis zsidó, — kinek kocsija szijj darabokkal, madzaggal volt megkötözgetve vaspántok helyett, a kantár-hám mindegyre szakadt-bomlott. Ilyenkor kihuzott bő bugyogója zsebéből egy csomó zsineget, azzal toldta-foldta össze; kitérni pedig senkinek sem akart, sőt rá-rá huzott a terhes szekérrel vánszorgó par sztokra, mig egyszer az én angolom megsokalta s olyan pár boxot (ököl-döfést) mért a nyakára, hogy aztán a verekedéstől elment a kedve, de akkor meg mérgében szegény gebéit kezdte püfölni. Veszem észre, hogy az én angolom egy izben nem felel kérdéseimre. Valami fél óra mulva aztán megszólal: ez a semmire kellő, ugymond, átlag 58 és fél ostorcsapást mér lovaira kilométerenként, mind a mellett majd egész 7 percz kell neki rá, hogy egy kilométert haladjon.

Kajucz városkában két rongyos vendéglő van. Udvarán székely fuvarosok pihentettek; az albérlő mindkettőben egy-egy magyar asszony. Pihentetnünk kellett. Az ivóul és ebédlőül szolgáló teremben földig érő szürke kabátban, tisztességes ösbe csavarodott uri ember falatozott; arczáról, tömött szürke szakálláról láttam, hogy magyar, és szelid, értelmes tekintetéből, hogy müvelt ember. Megszólitottam. Tisztelendő *Kovács* uram volt, e kiveszésre kárhoztatott moldvai magyarságnak egyedüli magyar katholikus lelkésze. A többi pap mind olasz, ki nem tartja érdemesnek hiveit arra, hogy nyelvöket megtanulja; elmondja szép olasz melódiával a misét és a requiemet; megkereszteli a gyermeket s tán föl is oldozza a meggyónót akár azt vallotta, hogy a szomszéd csirkéjét tévedésből agyonütötte, akár hogy tán az ujonszülött gyermeket a vizbe fulasztotta, az másként nem lehet, mert egy része ez asszonyoknak maig sem tud másként, mint magyarul, mig az olasz papok némelyike még románul sem.

Magyar iskoláról persze szó sincs. Ugyan ki gondoskodnék róla, hogy legyen. Hisz nincs e nép között egyetlen egy müvelt ember? De van most már állami román iskola. Ide kell járni a gyermekeknek tanköteles korukban, és egy tanitóra — született moldvai tanitóra — akadtam, ki megtanult magyarul, mert, ugymond, semmire se ment addig a tanitással, mig magyarul nem magyarázta nekik a rumuny iskolai könyvek tartalmát. Bámulatos az a ragaszkodás a valláshoz, melylyel az asszonyok itt e maroknyi szétszórt nép nemzetiségét, illetőleg csak nyelvét fentartani képesek, pedig nyomorult, szegény földön, hegyes vidékeken élnek; papja olasz, iskolája, birója, jegyzője, adószedője, valamint katonának és nemzetőrnek parancsnoka, vezenylete rumuny; rumuny a szomszédja környezete s a vásár, hol ád-vesz; fiából soha semmi, még kisbiró se lehet, ha csak rumunynyá nem lesz, és egy ige, egy hang biztató szót a magyar hazától nem hall, sőt alig van fogalma is róla, hogy létezik a Székelyföldön túl egy nagy Magyarország. És mégis-mégis megmarad lenézett, üldözött szegény pária magyarnak! Nem hiában, hogy mind gyászban járnak. Az asszonyi ösztön sugalmazza nekik, hogy a gyász-ruha illeti azt meg, kit a édes anyja eltaszitott kebeléről és végkép elfeledett!

Okna városka 8—10 ezer lakossal a Trotus folyó bal partján, meredek hegyek aljában fekszik; hidját tavaly elvitte a garázda Trotus és most nagy viz idején innen beljebb menni nem lehet. Szerencsére az ilyen hegyi viz, mely áradáskor száz mázsás köveket görget és simit óriás kötuskókká, két-három napi dühöngés után megint ártatlan patakká lesz, melyen térdig érő kristály-tiszta vizben át lehet gázolni. Okna nevezetes állam-börtönéről. Ide kerülnek a gyilkosok, rablók, utonállók, kiket másutt felakasztanának; itt aztán jól élnek, jobban, mint szabad paraszt-korukban, s benn különböző mesterségeket folytatnak, mig nehány évi bünhődés után szabadon bocsáttatnak, többnyire, hogy a gaz életet ujra kezdjék, hisz régi tapasztalat, hogy az igazi gonosztevőt megjavitani nem lehet: a halálbüntetéstől — mert az itt el van törülve — nem fél; az ily szelid börtöntől meg nemcsak nem fél, de tán még kivánkozik bele.

Legnagyobb nevezetessége e városnak — mitől nevét is nyerte — nagyszerü só-aknája, melynek kedvéért most külön szárnyvasut is épült. E nagyjövedelmü aknát azonban most másfél éve oly veszedelem érte, mint egy évtized előtt a vilieckait: viz boritotta el. Nem tudom, miért nem hozatták el azonnal azokat a mérnököket, kik ama hires galicziai aknákat megszabaditák a vizektől; talán mert osztrákok és nem francziák; elég az, hogy hozattak párisi tudósokat, franczia gépeket, elköltöttek óriás összegeket a szivattyuzásra, de mind e napig nem sikerült a vizmentesités.

Itt már ismét vannak kőolaj-kutak, habár nem is igen bőven jövedelmezők; az olajréteg irányа azonban itt már nem az, a mi Kimpinán, hanem ismét egyenközü a Kárpátok legmagasabb csucsaival, melyek Erdélyben moldvai határon belől feküsznek. Az irány majdnem egyenest dél-északi, de ellapultabb, és még egy mellék kisebb ér is van a főérnél 2—3 kilométerrel főlebb, közelebb a havasokhoz. E főér legtermékenyebb *Mojnesten* és *Szolonczon*, hol már amerikai módra pár száz méternyi mélyre furt kutakból szivattyuztatik ki, s a mint hallom, hetenként 17—18 ezer veder a nyert mennyiség; minőségére nézve meg e kutak némelyike már nem is feketésbarna kátrányt ad, hanem a hegység homokos rétegeiben megszürödött világossárga oly tiszta petroleumot, hogy azt lepárolás nélkül is égetni lehet, ámbár igy a lámpa füstöl és erős gáz-szagot terjeszt.

A *Trotus völgyén* felfelé egész *Gimesig* többnyire *magyar* falvak vannak. Apróra vágott deszkával és zsindelylyel rakott hegyi szekerekkel találkozunk lépten-nyomon. A nép bocskorban, fehér vagy szürke házikészitményü oláhos szabásu darócz szumánban jár, derekán széles öv, fején nagy kucsma vagy széles kalap s csak a rossz utakon fel-fel hangzó káromkodásból tudod meg, hogy ezek moldvai magyarok. No meg a falukon láthatsz fehér kendős, kivarrott ingvállu s tarkán, szeszélyesen himzett piros katrinczás rumunkák helyett fekete selyem fejkötős, fehér pettyes, fekete pamutkelméjü hosszu gyász-szoknyás, szomoru asszonyokat; ezek magyarok, előre-gyászolói a mi szenvtelenségök miatt nemsokára bekövetkező halálunknak.

De te csak édelegj én nemzetem régi dicsőséged emlékein; kövesd a bölcs király tanácsát, az idegeneket szeresd és ápold, mig majd «tessék kimenni,» igy szólitanak. Lelhetsz vigasztalást abban, hogy hajdan még rajokat is bocsátottál, mint a mai hatalmas német és angol! Bizonyságul ott maradnak tul határidon a város-, helység-, hegy-, völgy-, folyó-nevek, mint Bakó, Szászkut, Nyámczu, Tatrosfalva, Gólyászó, Asszu, Macskás, Kinu, Lápos, Csukás, Homályos és száz meg száz más! Mein Liebchen was willst Du noch mehr!...

Mojnestől *Bakó* felé lekerülve, átmentünk a *Bisztricza* völgyébe, s azon föl egész *Piatra* városig. Ez már itt, valamint az egész Trotus völgye, egészen erdélyies vidék; alant a völgyben és az oldalakon, a meddig az eke járhat, zöldellő kukoriczaföldek, itt-ott kölessel, haricskával váltakozva; buzát a moldvai parasztnem termel, ellenben a birtokosok és nagybérlők inkább buzát, mint kukoriczát vetnek, és meg kell vallani, hogy a moldvai buza hason-

lithatlanul szebb a tulajdonképeni oláhországinál. Ott a föld még vad, sok helytt túl-buja s igen ritkán kapni róla konkoly és vadborsó nélküli valódi tiszta magot. De a moldvai földesurak szeretnek jószágaikon lakni, vele foglalkozni, azért minden lépten-nyomon szép uri házakra, parkkal, gyümölcsösökkel körülvett udvarokra bukkanunk, holott ez az oláh sik földön valódi ritkaság és kivétel; azért szebb Moldvában a ló és marha. A nehézkes moldvai tehenek mellé magyar bikákat tartanak s igy áll elő egy kitünő faj, mely a mienknél testesebb s az oláhországi apró-cseprő marha mellett valódi óriás; azért szebb terményük is, mert vele az urak maguk foglalkoznak, földjüket átlag jobban mivelik, mint amott a bérlő teheti, kinek bérleti ideje rendszeresen csak 5 év, s ez alatt meg akar gazdagodni oly módon, hogy mindent a parasztság által végeztet, mig maga egy ekét, egy bérest se tart s igen gyakran az 5 évet egy rossz paraszt-házban vagy földbe ásott verem-kunyhóban huzza ki.

Szilva, dió, alma és körte széltiben müveletik, de szőlő már e vidékeken nem igen van, mert közel járunk azon magaslati határvonalhoz, melyen tul már meg nem érik, a hegyeket pedig végtelen erdőség boritja egész az erdélyi határig vagy fel a havasok kopasz tetejéig, hol már a földön csuszó görbe fenyő sem terem meg többé.

A közép házai mindamellett még szegényesebbek mint Oláhországban, az emberek ruhája rongyos, szennyes, arczukról a nehéz sors elleni küzdelem fáradtsága, a haszontalan küzdelemnek fásult egykedvüsége bámul ránk, sokkal alázatosabbak az oltmenti vagy az erdélyi és baragáni rumunynál s a bérlők állitása szerint restebbek is, kerülik a nehéz mezei munkát s ha lehet, sót, deszkát, hordókat, gabnanemüeket fuvarozgatnak, azonban a bukaresti statisztikusok s a müvelt osztály állitása szerint e levertségnek, e szenvtelenségnek nem a restség az oka, hanem az uzsorások aránytalan elszaporodása.

Piatrától Nyámczuig mindenütt akadtunk kőolaj-nyomokra, megtekintettük a csak tavaly épült balzatesti fürdőt annyi vendéggel, hogy a terjedelmes szállodában már szobát sem kaptunk, pedig vize tán csak egyszerü sós viz, melyet melegiteni kell, de vidéke elég vonzó, és mindenesetre kevesebbe kerül itt tölteni nehány hetet, mint Zajzonban, Tusnádon vagy Előpatakon, s az élvezet körülbelől itt is csak annyi, mint ott. Fél órai látogatásra átrándultunk az egykor oly hires *Varátik* és *Agapia* zárdába, hol még pár évtized előtt *egy pár ezer* apácza temetkezett el a világ elől, hisz a bojér lányok, ha apjuk nem birta őket illő vagyonnal férjhez adni, itt kerestek menedéket a szegény sors elől; ma már a vagyontalan leány sem megy klastromba s ma már az egykor vendégszeretetéről hires zárdában alig lézeng egy pár száz ószbe csavarodott nénike.

Nyámczu városa felé már fél siksággá, termékeny szántóföldekké lapulnak a hegyek, csak a város háta mögött meredezik még egy sziklás hegyhát, melynek egyik megközelithetetlen oldaldombján ott busong Nyámczu vára, egyike azon kővároknak, melyeket a német lovagrend épitett hat századdal ezelőtt, s a melyek végett végre is a türelmét vesztett II. András kiverte őket ez országból — sic vos non vobis aedificatis.. aves!.

Magyar leventék, pánczélos német lovagok, szilaj kunok hova tüntetek el e vidékről, kiért küzdétek gyilkos csatáitokat? az öreg kővár, melyet már a vén idő sem bir, megvetőleg néz le az alatta elterülő piszkos városra; rongyos fabódék, düledező boltok, koresmák oduiban czopfos, kaftányos népség ül, sovár szemekkel, előre nyujtott karmokkal lesi az áldozatot, a boldogtalan rumuny felláht. A rablólovaghajdan a lecsapó ölyv vagy a félelmet nem ismerő tigris volt, ez a gyáva kalmár helyette a pók: óh be szép vagy te néha modern czivilizáczió.

Innen két órányira van *Paskáni* vasut-állomás, az utban eső erdőn keresztül minden pár száz lépésre fegyveres örök állottak; mondják, hogy nehány nap előtt valami rablás esett e tájon — a mi különben Romániában nagy ritkaság — és elővigyázatból e miatt rendeltetett ki e szakasz nemzetőr.

Innen akár Bécsig Lembergen át, akár Bukarestig s másfelé Jassiig röpit a vasut, de mi még két helytt megállottunk, hogy angolom a kiszemelt helyeken megnyitandó kőolaj-bányák földesuraival szerződhessék; meg is lőn az alku, s maholnap megkezdődnek a próba-furások. Ha sikerül, majd elmondom annak idején az eredményt. ∞

IRODALOM ÉS MÜVÉSZET.

«Utazások könyvtára» czim alatt uj vállalat indul meg legközelebb a magyar földrajzi társulat felügyelete alatt, a Franklin-társulat kiadásában. Addig is, mig e közérdekü uj vállalatról részletesben szólhatnánk, ajánljuk az olvasó közönség figyelmébe programmját és előfizetési hirdetését, mely mai lapunkhoz mellékelve küldetik szét.

«Piros könyv a nép számára» czimet visel egy piros borités füzet, melyet P. Szathmáry Károly irt a kisdedóvás ügyének érdekében, s mely egyenesen a nép szivéhez és részvétéhez fordul, és szép meseszóval, tanulságos történetkékben mondja el, mily szükség van minden kis községben oly helyre, a hol a gyermekek megóvást és oktatást találhatnak addig, mig a szülőket a nehéz munka távol tartja a tüzhelytől.

A piros borités füzet azzal kezdődik, hogy elmondja, mily nagy a halandóság a gyermekek közt, és hogy mily nagy számmal pusztulnak el gondatlanságból és szerencsétlenségből, oly szerencsétlenségből, melyet a felügyelet hiánya idéz elő a falusi gyermekek közt. Melegen magyarázza, hogy mi magyarok miért vagyunk oly kevesen. Ezután a gondatlanság, a szerencsétlenség, a magokra hagyott gyermekek által előidézett szomoru eseteket beszél el. Ezekből elölegesen lapunk is közölt már nehányat, illusztrácziókkal. Az elbeszélésekhez két rajzot Jankó János készitett, nyolczat pedig Gyulai László. Az elbeszéléseket a kisdedóvodák fölállitására való buzditás követi. El van mondva, hogy kisebb, vagy nagyobb községek miképen állitsák fől ezeket, mire ügyeljenek. Tájékozást nyujt a költségekről is, s átalában a kisdedóvás ügyében rövid s mégis részletes tanulságot szolgáltat. Az ügy terjesztői, megyei és városi hatóságok, intézetek, egyesek jó eszközt találnak benne. A 72 lapra terjedő füzet ára 15 kr. Száz példányával 12 frtjával rendelhető meg a Révai-testvérek könyvkiadó hivatalában.

«Jó könyvek.» Igazán jó könyvek, igénytelen, kis füzetkék de épen igénytelenségükben és olcsóságukban rejlik missziójuk, a mi más, mint hogy a ponyva szemetje közt magvat találjon a legegyszerűbb olvasó, a nép, melynek annyi mételyt és oly régen csempésznek már kedélyébe. A Révai-testvére adják ki, P. Szathmáry Károly szerkeszti, s először is három füzetke jelent meg, mindenik «három szép képpel», s ára egy füzetnek csak 3 krajczár. Valódi értékükről egyébiránt az tájékoztat leghamarább, hogy e ponyvára szánt füzeteket kik irták. Az első füzetben maga Jókai adja elő zamatos versekben *«Mátyás király és Bente ur»* esetét, hogy a székely földön miképen vendégelte meg szegényesen, de jó szivvel Bente uram Mátyás diákot, a ki aztán meg is hálálta ezt Bentének, mikor feljött Budára. A zálogba hagyott mente helyett a király a maga mentéjét tette vállára, s e példát követték a többi urak is. Jankó János rajzolt a kis füzetbe 3 képet. Szintén jóizü verses elbeszélés van a 2-ik füzetben is Mikszáth Kálmántól: *«Herczeg Esterházy Miklós kalandjai szárazon és vizen.»* Ezt Dörre Tivadar illusztrálta. A harmadik füzet néprege P. Szathmáry Károlytól *«A ki a szentjét el nem adja»*. Feszty Árpád három rajzával. Ez meg prózában jó olvasmány a népnek. A legközelebbi füzetek közt lesz Jókaitól «Mátyás király és a varga», P. Szathmáry Károlytól «Mátyás király és a gonosz kamarás», Mikszáth Kálmántól «Az ördög orsója», Törs Kálmántól «Egy világhős gyermekkora» (Garibaldiról), Tolnai Lajostól pedig «A falu koronája». Kiváló irók fogtak kezet, hogy a butító olvasmányoknak korlátot vessenek. De szükséges, hogy azok is gyámolitsák e feladatot, kik a néppel érintkeznek, hatással birnak rá, a lelkészek, tanitók, jegyzők, a népnevelés barátai. E «jó könyvek» ifjusági olvasmánynak is alkalmasak.

«Pusztaszer és az ezredéves ünnepély» czimü munkája ügyében *Gondócs* Benedek apát tudatja, hogy a mű legközelebb nyomtatás alá kerül s a megrendelőknek rövid idő alatt meg fog küldetni. Eddig 547 példányra érkezett megrendelés s a szerző kéri a gyüjtőket, hogy az előfizetéseket és esetleg az üres gyüjtőiveket is legkésőbb november 10-ig küldjék hozzá Békés-Csabára. A mű ára egy forint s tartalmazni fogja Pusztaszer történelmét, a próbaásatások eredményét, a pusztaszeri emlékkápolna tervezetét stb., ugyszintén több rajzot. A tiszta jövedelmet Gondócs apát felerészben a pusztaszeri emlékkápolna s felerészben a Gellérthegyen állitandó pantheon javára ajánlotta fel.

A nemzeti szinházban e hó 20-án mutatták be Csiky Gergely uj szinművét, a *«Stomfai család»* czimüt. A közönség nagy érdeklődést tanusitott a népszerü szerző ez uj müve iránt. A szinház minden helye megtelt, s az uj darabot azóta is nagy közönség előtt ismételték. Csiky e müve szinpadi hatás tekintetében a «Proletárok» után következik. Drámai helyzetben gazdag, mellék alakokban népes, s hatásilag az elérzékenyitő szinművek közé tartozik. Töredékességét találja a kritika főhibájának, azt tudniillik, hogy mind a három felvonásnak uj és uj központja, uj hőse támad, s ekkép a szinmü három epizódból áll. Az első felvonásban, hol örökséget leső rokonok jelennek meg, a szerencsés genre-vonások biztositják a hatást. A második felvonás már kevésbbé tetszett. De a harmadik felvonás, melyben egy kesergő lány gyermeki fájdalma a fő elem, ismét fölriasztotta a tapsokat. A szerzőt sokszor hivták.

A «Stomfay család»-ban egy előkelő család üres gőgje van feltüntetve. A családnak sok szegény tagja él az ősi dicsőség fényében, dologtalanul, s épen kapóra jön számukra egy baleset, mely a család gazdag emberét. Stomfay Ákost ágyba fekteti s a halál felé viszi. Vadászaton lőtték meg. A beteg ágya körül az örökségleső egész serege gyül össze. Az egész családból csak Héthársy Berta bárónőnek van szive és esze. Épen ezért ráveszi bátyját, hogy egy régi tartozását egyenlitse ki. Ugyanis Ákos hozzá nem méltó házasságot kötött, erdészének leányát vette feleségül, de aztán elég erőtlen volt, felbontani ezt a viszonyt, s hallgatni a rokonokra, kik a törvényes házasságot illetőleg mindenféle formahibákat fedeztek föl. Ákos elvált nejétől és gyermekétől. A nő már nem fiatal többé, a gyermek pedig felserdült leány. Héthársy bárónétehát most a haldokló karjai közé vezeti az előzött hitvest és a megtagadott leányt. Az örökségleső rokonok felsülésével végződik az első felvonás, melynek hőse Ákos. A második felvonás hőse pedig az anya. A leányba ugyanis beleszeret, mint gazdag örökösnőbe a Stomfay-család egyik tagja, az üres fejü Vilmos. A leánynak is tetszik és mellőzi Lipóczy Barnabást, egy derék fiatal embert. Ákos, a ki szerencsés mütét következtében kigyógyult, hajlandó Vilmoshoz adni a leányát. Most előáll a Vilmos anyja, s gőgösen követeli, hogy a leany anyját távolitsák el a háztól, mert különben bele nem egyezik a házasságba. Szerencsétlenségre Héthársy bárónét távol van, utazik valahol és a szegény anya szenvedései ujra kezdődnek, mert megtudva, hogy ő áll utjában leánya boldogságának, megváltásra határozza magát s azt mondva leányának, hogy pörös ügyekben utazik el, érzékenyen elbucsuzik tőle. Különleg vidáman, de szivében tépő fájdalommal mondja a bucsut. Margit, a leány, a harmadik felvonásban tudja meg, hogy anyját elszakitották tőle, azt is megtudja, hogy vőlegénye megvetőleg nyilatkozott anyjáról s hogy Barnabás utasitotta ezért rendre. Követeli, hogy adják vissza anyját. Most már jelen van Héthársy báróné is, a ki aztán rendbe hoz mindent. Az anya visszajön, Margit a Barnabásé lesz, s valószinü, hogy a család alkalmatlankodó tagjai sem fognak többé izgágát támasztani és Stomfay Ákos is férfiasabb lesz, mint eddig.

Az előadás kitünően ment. Nagy Imre (Stomfay Ákos), Felekyné (neje), Csillag Teréz k. a. (Margit), ki a harmadik felvonásban oly szivből jövőn játszott, a három fő alak személyesitője; aztán Halmi (Barnabás), Molnárné (a bárónő), Náday (Vilmos), és a kisebb szerepekben Ujházy, Vizvári, Egressy a legkiválóbbak.

Az *operának* érdekes vendége volt: *Bignio* Lajos hazánkfia, a bécsi udvari opera jeles művésze, ki háromszor lépett föl. Első vendégszereplése a «Traviata»-ban volt mint Germond György, a második «Tell Vilmos»-ban, utolsó föllépte pedig szombatra volt kitüzve. A kitünő baritonistát nemcsak a közönség tüntette ki, hanem a magánkörök is; az irók és művészek társasága pedig lakomát rendezett tiszteletére.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia és a Kisfaludy-társaság e hét elejére kitüzött felolvasó üléseik helyett rendkivüli ülést tartottak. Mind a két ülésen Arany halála fölötti mély fájdalom uralkodott, s ennek adtak kifejezést az elnökök, gr. Lónyay Menyhért és Gyulai Pál, és intézkedések történtek a temetésre.

Az *akadémiai* ülést megelőzőleg az igazgatótanács tartott ülést, s ebben értesülvén, hogy Arany temetéséről a család kiván gondoskodni, ezer frtot az emlékszoborra szavazott meg, az akadémia csarnokát a ravatal elhelyezésére átengedte és földiszitteté; az özvegynek pedig az eddigi lakást fölajánlotta. Ezt az akadémia ülése is helyben hagyta; egyszersmind Szász Károlyt bizta meg a halotti beszéd tartásával. Az elhunyt arczképét a képes terem számára lefestetik s az emlékbeszédet a jövő nagygyülésen tartják meg. Az ülés végén Lónyay elnök, Fraknói és Gyulai Pál titkárok megjelentek az özvegynél s kifejezték előtte az akadémia fájdalmát.

Kisfaludy-társaság ülésén Gyulai Pál elnök fájdalommal eltelve adta tudtul, hogy Arany, ki e társaságban tünt föl «Toldi»-jával, itt mutatták be «Tcldi szerelmét» is, nincs többé. Az ülés elhatározta, hogy a társaság számára lefesteti arczképét és bizottságot alakit, mely javaslatot tegyen, miképen volna kifejezhető a nagy költő emléke iránti kegyelet legméltóbban. Gyulai Pált pedig megbizták, hogy a ravatalnál a társaság nevében mondjon bucsuszavakat. Beöthy Zsolt iuditványára azt is elhatározták, hogy a költői jutalmat, melyet a társaság ki szokott tüzni, ezentul «Arany-jutalom»-nak nevezik. Emlékbeszéd tartására Gyulait kérték föl. Az inditványok értelmében megalakitott bizottság tagjai lettek: Gyulai Pál elnök, Beöthy Zsolt titkár, Zichy Antal, Szász Károly, Tóth Lőrincz és Degré Alajos.

A földtani társulat e hó 25-én tartotta havi ülését. Dr. *Szabó József* ismét amerikai utazásáról olvasott föl, ismertetve az első bányászati kiállitást Dervertben, Coloradó fővárosában.

Itt voltak összehordva a nyugati államok bányászati termékei, s itt tárultak föl ama nyers anyagok tömegei, melyek Amerika aranyát és ezüstjét szolgáltatják. Szabó részletesen ismertette ezeket. Több példányt is hozott magával, igy egy gyönyörü termés-ezüstöt s több más oda való és Európában még alig ismert ásványt, melyek közül nehányat a nemzeti muzeum részére vásárolt Semsey Andor megbizásából. — A nyugati államokban 1880 közepétől 1881 juniusz 30-ikáig aranyat termeltek a bányákban 55 tonnát és 724 fontot, ezüstöt 1090 tonnát és 398 fontot. Ez oly mennyiség, hogy az arany öt vasuti kocsira, az ezüst 109 kocsira férne rá. A történelemben fel van jegyezve, hogy az első spanyol foglalás alkalmával egész gályák mentek csupa ezüsttel megrakva Mexikóból és Peruból. Ez nem látszik tulságosnak szemben azon ténynyel, hogy az Egyesült-államok ezen évi termelése egy nagy modern teherhajót venne igénybe. A nemes érczek bányászata ha ily mértékben halad, nehány év mulva a felfoghatóságon és becslési képességen felül fog emelkedni.

A vadász védegylet e hó 21-én tartá első társas összejövetelét az uj lóversenytéri épületben. Az egyletnek 1010 tagja van, ebből háromszáznál több lakik a fővárosban, de a kellemetlen idő miatt most csak kevesen jelentek meg. Délelőtt 11 órakor gr. Nádasdy Ferencz mint elnök, nyitotta meg az összejövetelt, aztán *Keleti* Károly miniszteri tanácsos tartott felolvasást a sportről.

Keleti fölolvasásában a régi bölény-vadászatokról szólva megemlité, hogy az utolsó bölény 1762-ben esett el. Utána a ma is divatos vadászatokról beszélt s különösen a medve-üzést emelte ki, mint a mely nálunk a sport legnehezebb s legérdekesebb neme. Majd a lőfegyverek tökéletesbülését fejtegette s felhozta, hogy a hátultöltő fegyverek rendszere nem uj, mert ő maga látott ily puskát a Szentpétervár melletti Czarskoje Selo gyüjteményében a tizenhetedik század végéről. Vadász-lovaink és kutyáink az angol import által rendkivül javultak, de azért vadászatunknak még sok hiánya van, mert sem a vadászok, sem a személyzet nem ismerik a szabályokat; münyelvünk s az iskolázottság hiányzik. Az érdekes felolvasás után rövid villás reggeli volt, melyet a lő-versenyek követtek, galambokra.

A védegylet ez összejöveteleit évenkint többször ismétli s a vidékre is tesz majd kirándulásokat.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Egyházi kinevezések. *Hidasy Kornél* trebinyei választott püspök szombathelyi püspökké, dr. *Vályi János* munkácsi g. kath. kanonok eperjesi g. kath. püspökké neveztettek ki; ezeken kivül *Dankó Mihály* verpeléti plébános és alesperes hevesi főesperessé és móriczhidai czimzetes préposttá, dr. báró *Hornig Károly* esztergomi kanonok pedig vallás- és közoktatásügyi osztálytanácsossá (Hidasy helyébe) neveztetek ki.

Holdházy János apát, József főherczeg fiainak nevelője, győri kanonokká neveztetett ki.

MI UJSÁG?

Gyüjtés Arany János szobrára. Arany halálának fájdalmas viszhangja szól az ország minden részéből. Törvényhatóságok, egyesületek gyülései sietnek kifejezni a részvétet, s kimutatni országszerte a nemzet halottja iránti gyászt, és a kegyeletet a nagy költő emléke iránt. Már több törvényhatóság szavazott meg adományokat az ércz-szoborra is, melyre a hirlapok meginditották a gyüjtéseket a fővárosban ugy, mint a vidéken. Az első adományt ezer forinttal a Magyar tudományos akadémia tette.

A «Vasárnapi Ujság», mely szerencsés volt Arany Jánost szellemi munkásai közé számitani, szintén örömest vállalkozik az Arany János emlékszobrára hozzá beküldendő adományok közvetitésére és nyilvános nyugtázására, s egyuttal megnyitja hasábjain az adakozások sorát:

A «Vasárnapi Ujság» szerkesztője . 15 frt.
Hoffmann és Molnár könyvkiadó-czég 25 frt.
Hirsch Lipót a Franklin-társulat nyomdai müvezetője . . . . . 5 frt.

Arany János elhunyta alkalmából a *főváros* közgyülésén a folyó hó 25-dikén Ráth Károly főpolgármester tett jelentést a nemzetet ért veszteségről, s a közgyülés jegyzőkönyvbe igtatta fájdalma kifejezését, az özvegyhez pedig részvét-iratot intézett. A költő siremlékére ezer frtot szavaztak meg, addig is, mig az ércz szobor elkészülne, melyre a város is fog adakozni. Elhatározták továbbá, hogy a város valamelyik terét vagy előkelő utczáját Arany emlékére nevezik el. — *Az első hazai takarékpénztár* ezer forintot szavazott meg, fele részben siremlékre, fele részben a szoborra; a pesti izr. hitközség 500 forintot a szoborra; a Petőfi-társaság száz frtot. *A nemzeti szinház* tagjai e hó 31-én a várszinházban előadást rendeznek a szobor javára. *A kolozsvári szinházban* a temetés napján nem tartottak előadást, s erről az igazgatóság gyászlapon értesitette a közönséget. *Kecskemét* város törvényhatósága a temetés napján száz forintot szavazott meg Arany János szobrára. Ugyancsak Jankó Károly ev. lelkész és Zombory László tiszti főügyész felhivták Arany János egykori tanitványait, hogy adakozzanak egy a *nagykőrösi* főgimnáziumban létesitendő Arany-ösztöndijra. — A *debreczeni* főiskolai ifjuság elhatározta, hogy két hét'g gyászt visel.

Arany János hagyatéka. A költő, ki teljes életében egyszerün, igénytelenül élt, gondoskodott a halála utáni időkről, s habár dús földi javakról nem intézkedhetett, özvegye anyagi helyzetét egészen biztositotta. Költészeti kincsek is maradtak utána; ezt a hozzá állók közel biztosan sejtik, de még nem nézték át iratait. Végrendeletében a nagy költő három alapitványt tett. Ezer forintot hagyott az *akadémiának* «hálája jeléül». Tehát épen annyit, mint a mennyit az igazgatótanács szavazott meg az ő szobrára. A *Kisfaludy-társaságnál* régebben tett adományát megkétszerezte. Szeretett szülővárosa: *Nagy-Szalonta* iskolájának pedig ezer forintos alapitványt tett, hogy annak kamatait oly szorgalmas szegény tanulók kapják, a kiknek nincs magasabb iskolára mennek.

A Petőfi-szobor fedezetlen költségeire a főváros által utalványozott 3000 frtot Ráth Károly főpolgármester már átvette a várostól és átadta Lévay Henriknek, a szoborbizottság pénztárnokának. A bizottság elnökénél: Károlyi István grófnál még körülbelül 2500 frt van, melyből a még hátralékos költségek fedeztetni fognak.

A szabadságharcz szobra. A fővárosi tanács e hó 26-án nevezetes inditványt fogadott el. Ugyanis már évek óta gyüjtések folytak oly szoborra, mely Budavár bevételét örökitené meg, de mindössze alig gyült össze több 10.000 forintnál. A szoborbizottság a fővárost is áldozatra szólitotta föl, s a tanács 5000 forintot hajlandó is volt megszavazni. Ezzel kapcsolatban Nagy Lajos főjegyző azt az inditványt tette, hogy a főváros vegye kezébe az egész ügyet, szólitson föl valamennyi törvényhatóságot adakozásra, s állitson monumentális szobrot a szabadságharcz emlékére, és annak költségeire öt éven át 5—5000 forintot, összesen 25,000 frtot szavazzon meg. A szobornak az ezeréves jubileumra kell elkészülni. A tanács egyhangulag elfogadta ez inditványt és a legközelebbi közgyülés elé terjeszti.

A honalapitás ezer éves ünnepe. Trefort Ágoston közoktatásügyi miniszter legközelebb jelentést tett ő felségének a honalapitás ezredéves emlékünnepe ügyében, mely iránt ő felsége nagyon melegen érdeklődve, a kormány intézkedései helyeslőleg tudomásul vette.

Aranyról. Szana T., a Petőfi-társaság titkára, érdekes részletet emlit föl Arany Jánosról a «Nemzet»-ben. «Arany,— ugymond,— már évek előtt foglalkozott a halál gondolatával. Gyönge organizmusa, gyakori betegeskedése előkészitették arra, hogy hosszu életet ne reméljen. Már mint a «Szépirodalmi Figyelő» szerkesztője elkészité siriratát. A négysoros vers eredeti kéziratát két év előtt kaptam a költőtől. A négyszögletü levélben fölül Arany János neve olvasható, alatta e szó: Szerkesztő. Lejebb születésének éve és napja, ez alatt pedig a «Meghalt»-tal kezdődő s kipontozott sor következik.» A mély vallásos érzületre mutató s szerkesztői voltára czélzó kis sirvers igy hangzik:

Nincs végezve itt még a czikk,
Folytassa következik:
Én Uram, légy én szerkesztőm,
Uj folyamban ujra kezdöm.

Pauler jubileuma. E hó 20-án volt ötven éve, hogy Pauler Tivadart a budapesti egyetemen, élete 16-ik évében bölcsészet-tudorrá avatták. Az igazságügyminiszteriumban most megülték ez évfordulót, s a személyzet aláirásával ellátott diszes albumot adtak, melyet Kovács Kálmán miniszteri tanácsos szép beszéd kiséretében nyujtott át a miniszternek. E napon a főváros első kerülete is, melynek Pauler képviselője, küldöttség által fejezte ki szerencsekivánatait. Az egyetem pedig egy küldöttség által müvészileg kiállitott jubiláris tudori oklevelet vitt. Pauler ez alkalomból az egyetem rektorának 500 frtról szóló járadékkötvényt adott át alapitó levél kiséretében, melynek értelmében a kötvénynek 4 évi kamatja oly szegényebb sorsu bölcsészettudor-jelöltnek adományozandó, ki a budapesti egyetemen szorgalommal és erkölcsi viselettel végzett tanpályája után szigorlata főtárgyaul a bölcsészetet vagy a történelmet választja.

A delegácziók ülésszaka e hó 25-én nyilt meg. Az osztrák delegátusok szokás szerint az akadémia kisebb termében, a magyar delegátusok a muzeumban, a főrendek termében üléseznek. A delegácziókkal együtt a fővárosban időznek most a közös miniszterek is, valamint gr. Taaffe osztrák miniszterelnök.

A magyar delegácziő Tisza Lajost választotta elnökké, Haynald bibornokot alelnökké. Az osztrák delegácziő elnöke Smolka, alelnöke b. Ceschi lett. Az első ülésben a közös miniszterek a költségvetést terjesztették elő. Az összes közös kiadás 114.661,988 forintra van számitva, ebből hadügyi kiadások 111.575,542 forint. A jövedelmek levonása után 99.991,763 marad a két ország terhére, ebből Magyarország 31.397,413 frt esik; de ezenkivül még a Boszniában levő csapatok szükségletére több mint 8 millió kell, melyből Magyarországot 2.642,472 frt illeti.

A király e hó 26-án délben fogadta a delegácziókat, előbb az osztrákot, aztán a magyart. A magyar delegatusok nemzeti disz-öltözetben jelentek meg. A trón előtt Smolka és Tisza Lajos elnökök mondtak beszédet, kifejezve a delegácziók készségét, hogy feladatukban komolyan járnak el. A király ugyanazon beszéddel válaszolt mind a két delegácziónak, végül kifejezvén abbeli reményét, hogy a delegátusok támogatni fogják a kormány törekvéseit. Ezután az uralkodónak bemutatták a delegátusokat, s ő felsége többekkel társalgást kezdett. Gr. Csáky Albin szepesi főispántól részletesen kérdezősködött a felvidéki kivándorlásról. Jókait egészségéről kérdezte, s megjegyzé, hogy olvasta Petőfiről tartott beszédét, és az igazán szép volt. Arany halálát is szóba hozta, s pótolhatatlen veszteségnek mondta az irodalomra nézve. Ő felsége a delegátusok éljenzései közt vonult vissza.

Igazitás. Mult számunk «Vadászat egykor és most» czimü czikkében, az utolsó előtti hasáb harmadik kikezdése, hol *egy vesszőhibásan lett elhelyezve,*

helyesen igy olvasandó: *Lehet-e emberben fogékonyság a költői, — érzés a szép iránt* stb.

A «Jogtudományi Közlöny» október 27-ki (43-ik) száma következő tartalommal jelent meg: Nyolczadik magyar jogászgyülés: A takarékpénztári betevők jogainak megóvása. *Apathy István* budapesti egyetemi tanárról. — Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az «öröklési jogot» tárgyazó részére. Dr. *Weinmann Fülöp* budapesti királyi közjegyzőtől. — Törvénykezési Szemle: Hiányos aláirások a váltón. Dr. *Tomcsányi László*-tól. — Az 1881: LX. tcz. 192. §-ához. *Tóth Gaspár* selmeczi ügyvédtől. — Különfélék. MELLÉKLET: Curiai határozatok. — A *budapesti* királyi tábla elvi jelentőségü határozatai. — Kivonat a Budapesti Közlönyből. RENDKIVÜLI MELLÉKLET: A magyar bünvádi eljárás tervezete.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napok alatt: **Juszti Károly**, kegyesrendi tag, a kolozsvári kath. főgimnázium tanára, a József nevelő-intézet aligazgatója, a csillagvizsgáló felügyelője, egyike a legképzettebb tanároknak, 37 éves korában. — **Rády Ferencz**, mindszenti plébános-esperes, becsült lelkipásztor, Szegeden, hol hirtelen halál, agyvértolulás vetett végét életének. — **Németh József**, tapsonyi kath. néptanító, ki félszázadig fáradozott a népneveléssel, 70 éves korában. — **Kovács Farkas**, földbirtokos és ügyvéd, Nemes-Vieden. — **Szokoly Ferencz**, a szabadságharczban honvédhadnagy, Esztergomban. — **Egry Jenő**, városi aljegyző Pécsett, 27 éves korában. — **Papp L.**, dunai hajóskapitány, Karlovicz és Ujvidék közti utaztában, 45 éves korában. — **Putsok Lajos**, fiatal tehetséges ügyvéd, Tornallyán. — **Simon József**, Kolozsvár egyik érdemes polgára, 78 éves korában.

Özv. gr. **Ráday Pálné** szül. Nagy Zsuzsánna, néhai honvédalezredes s a későbbi pestmegyei szolgabiró özvegye, számos gyermeket hagyván maga után, Pécselen. — Özv. **Madarassy Antalné** szül. Zmeskal Zsuzsánna, 70 éves korában. Losonczon. — **Naszlyhácz Pálné** szül. Faragó Anna, vasuti mérnök neje, Szabadkán. — **Csernyus Izabella**, viruló hajadon korában, Egerben.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

— **y** — **ő.** Levelében kifejtett *nézeteit* általában helyeselük. De lapunk nem levén *csak* irodalmi, egy idegen költőről, bármily jelesről is, hat-hét folytatásra terjedő közleményt nem adhatunk; erre terünk nincs. A költő születésének századik fordulóján azonban szivesen megemlékezünk róla s azért arczképet és *rövid* méltatását szivesen fogadjuk.

H. J. «Miért nem sebes léptekkel» . . . formaliha nincs benne, mert a hol forma nincs, az hibás sem lehet. Ez négy hosszu sor próza, mérték, rim, rhythmus, minden nélkül. Mit akart vele?

R. Egyik (Visszapillantás hazám napjaira) Petőfi «A hazáról» cz. versének bágyadtan elkapott visszhangja. A másik («Elsárgult») se jó, se rossz.

Sóhaj. A költeményen megérzik, hogy irója inkább a német mint a magyar gondolkodáshoz s nyelvhez van szokva. Pl. az ilyen: «Ö nem akar engem», németül van: «Sie will mich nicht». Különben a költemény tartalmilag sem valami becses. Még ahhoz sok kell, hogy *nálunk* fölléphessen.

N. Gy. Egyet sem találtunk a sok közt, a mi a közölhetés mértékét, szerintünk, megütné. Mi azért nem is adhatunk biztató szót.

Nem közölhetők. A szerelem országa. — A viszszatért. Októberben. — Elkerülöm a temetőt. — Romok között. — Tetemvár.

SAKKJÁTÉK.

1194-ik számú feladvány. Gold Samutól.

Sötét.

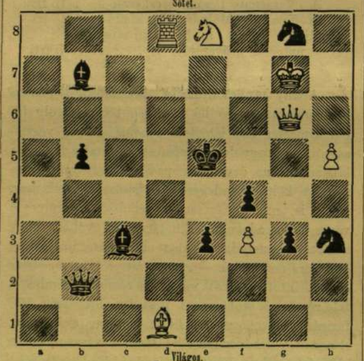

Világos.

Világos indul s a harmadik lépésre mattot mond.

Az 1189. sz. feladvány megfejtése.

Ehrenstein M.-től.

Megfejtés.

Világos.	Sötét.
1. Fg7—e5:	f3—g2: (a)
2. Hd5—b6 †	Ke4—c5:
3. F.5—d4 matt.	
a.	
1.	Ke4—d5: (b)
2. Vg2—g8 †	Kd5—e5: —c5:
3. Vg8—g5 v. Fe5—d4 matt.	
b.	
1.	d6—e5:
2. He5—c4	t. sz.
3. V. v. H. matt.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben* Fülöp Józs. *Nagy-Dobronyban* Németh Péter. *Budapesten* K. J. és P. H., Andorfi Sándor. *Veszprémben* Vessel Andor, Roland Károly. *A pesti sakk-kör.*

Tartalom.

Szöveg: Arany Jánosról. *Szász Károlytól.* — Arany János önéletrajza. — Emlékek Arany János életéből. — Arany János levelei: I. Erdélyi Jánoshoz. (1847.) II. és III. Szilágyi Sándorhoz. (1850.) IV. Gyulai Pálhoz. (1877.) — A Petőfi-szobor leleplezése. — Arany János temetése. — Epilogus. Költemény. *Arany János ótól.* — Kőolajforrások Romániában. — Irodalom és művészet. — Közintézetek és egyletek. — Egyház és iskola. — Mi ujság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — *Heti naptár.*

Képek: Arany János. Ellinger 1879. évi fényképe után. — Arany János. Az 1855-iki aczélmetszet után. — Arany János lakása Nagy-Körösön. — Az Arany-albumból. Családi kör. Than Mór rajza után. — Arany János. (Petőfi rajza.) — A csonka torony Szalontán. (Petőfi rajza.) — Arany János kézirata Toldi II. énekéből. (1847.) — Arany kézirata 1848-ból, 1850-ből és 1877-ből. — Petőfi szobrának leleplezési ünnepélye október 15-én.

HETI NAPTÁR. Okt. hó.

Nap	Katholikus és protestans		Görög-Orosz		Izraelita
29	Narczisz	A	21 Narczisz	I	7 22 Ozeás pr. 16
30 H	Kolozs. Alf. ns.		Kemény. Kol.	H	Lukács evang. 17
31 K	Farkas	†	Ref. eml. ünn.		19 Joel prof. 18
1 S	Mindsz. napja		Győző		20 Artém vt. 19 B. s. ü. u.
2 C	Halottak eml.		Isten kedveltje		21 Hilárion 20 Bün. en.
3 P	Hubert		Teofil, Ida		22 Abercz 21 Ariel
4 S	Boromei Károly		Blandina		23 Jak. az ur ö. 22 S. Told.

Hold változásai. ● Ujhold 11-én 0 óra 36 perczk. éjjel.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér. 6. sz.)

Egy hatszor hasábzott petitsor, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 15 kr.; többszöri igtatásnál 10 kr. Bélyegdij külön minden igtatás után 30 kr.

HIRDETÉSEK.

Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad BÉCSBEN: Dukes M. Riemergasse 12, Schalek Henrik Wollzeile 12, és Oppelik A. Stubenbastei 2.

Selyemkelmék, méterje frt 1.05 o. é.,

(közvetlenül áruküldözők nélkül)

neheszebb minőségűek, mint az előbbiek, általam viteldij- és vámmentesen küldetnek Ausztria-Magyarország területén a házhoz. — **Csikos** és **kocskás** alappal birnak, s kiválóan alkalmasak **látogatási, séta-** és **úti ruhákra.** Egyes ruhákra adok, és minták pósta fordultával rendelkezésre állanak. Levéldij a Schweizba: 20 filler = 10 kr. o. é.

Hibásan irott czímeket és **nem kellően bérmentesített** leveleket tekintet nélkül kell hagynom.

Zürich. **Henneberg G.,**
376 **selyem-gyári raktára.**

HAZAI TERMÉNY!
CSÉPLÉSI IDÉNYRE

ajánlunk *kitünő minőségü*

TÖMÖR (DARABOS) SZENET

három minőségben mozdonyok (Locomobile) fütésére.

GYÁRSZENET, gyári czélokra, minden hazai vasútállomásra szállitva

igen jutányos, mérsékelt árak mellett.

Északmagyarországi egyesitett kőszénbánya- és iparvállalat-részvény-társulat

Budapest, V. Erzsébet-tér 10. sz.

(Utánnyomat nem díjaztatik.) 411

AZ 1844-IK ÉVBEN ALAPITOTT BUTORRAKTÁR

BUDAPESTI 2. ASZTALOS-EGYLET

V., NÁDOR UTCZA 14. SZÁM

ajánlja mindennemü asztalos és kárpitozott butorait.

Mint saját szolid készitményei mindenkor **jutányos áron s jótállás** mellett adatnak el.

Elfogad továbbá minden e szakmába vágó megrendeléseket; vidéki rendelésekre legnagyobb figyelem s pontosság fordittatik. 681

MARIENBADI KATONAI GYÓGYHÁZ SORSJEGYEL.
3400 nyeremény arany, ezüst és drágaságokban, összes érték forint 25.000 à 50 kr.

MARIENBADI KATONAI GYÓGYHÁZ SORSJEGYEL.
Főnyeremény egy 667 **NŐI BRILLANT-ÉKSZER** (készlet 5 dbbal) Értéke 8000 frt. à 50 kr.

MARIENBADI KATONAI GYÓGYHÁZ SORSJEGYEL.
2. nyeremény egy (138 db.) **EZÜST ASZTALI KÉSZLET** Értéke 2000 frt. Ezen kivül további 155 fő- és 3240 mellék-nyeremény. à 50 kr.

Kapható a legtöbb váltóirodában, lottogyüjtődében és sorsjegykereskedésben.

Fő sorsjegy-elárusitás: 12 BÉCS Rothenthurmstr. **FORTUNA** KLINGSTEIN ERNÖ BÉCS Rothenthurmstr. 12
kiadóhivatalának váltóháza.

PEINTURE-BOGAERTS.

Csodálatosan keresztülvitt, **nem papirra,** hanem közvetlenül festővászonra dolgozott másolatok **Burgers H. I., Seitz, De Block** stb. **eredeti festményeit** után. — Árjegyzékek ingyen és bérmentve küld

Haupt-Depot: Fr. Roedt, Wien, I, Bäckerstr. 20.

Uj!!! *Ausztria-Magyarország koronaherczege és koronaherczegnőjének arczképe.*

Pompás sírkoszoruk

a közelgő mindszentek és halottak napjára.

Legnagyobb választék mesterségesen szárított természetes virágokból, erfurti, lipcsei, párisi és bécsi stylben készítve, ugyszintén a legfinomabb cap-virágokból összeállított gyászpárnák és virágfüzérek, különösen ajánlható finom ujdonság, kapható a következő jutányos árakon

Földessy Lajos magkereskedésében

Mária-Valeria-utcza 7, Budapesten.

Erfurti minta
élénk vagy gyászos színben.
Kül átmérete.

1.	szám	35	centiméter	frt	—.45
2.	"	38	"	"	—.70
3.	"	43	"	"	—.90
4.	"	48	"	"	1.30
5.	"	55	"	"	1.80
6.	"	62	"	"	2.20
7.	"	70	"	"	2.50
8.	"	75	"	"	3.20
9.	"	80	"	"	3.80
10.	"	85	"	"	5.50

Egy vagy kétféle színben, zöld vagy fekete alappal.
Kül átmérete.

11.	szám	40	centiméter	frt	1.—
12.	"	45	"	"	1.20
13.	"	49	"	"	1.50
14.	"	55	"	"	2.—
15.	"	59	"	"	3.50
16.	"	63	"	"	3.—

Bécsi minta
hosszas alakba kötve.
Hossza Szélessége

17.	szám	45	cmtr.	36	cmtr.	frt 1.20
18	"	46	"	38	"	" 1.80
19	"	49	"	42	"	" 1.80
20	"	50	"	43	"	" 2.20
21	"	52	"	44	"	" 2.50
22	"	54	"	45	"	" 3.—
23	"	59	"	47	"	" 3.50
24	"	64	"	48	"	" 4.—
25	"	66	"	51	"	" 4.50
26	"	75	"	57	"	" 5.50
27	"	80	"	58	"	" 7.—

28. Statice v. lellegyirág koszoruk fehér selyem szalaggal 2.50
29. Legujabb bécsi " " " 2.50
30. Fő-koszoruk a leggompásabb díszfüvekből " " 6.—
31. Palma-koszoruk " " 6.—

Virág-füzérek.
Szélesen kötve.

1.	szám,	hossza 4	méter	frt	2.80
2.	"	"	4	"	3.60
3.	"	"	4	"	5.—

Becsec rendelményeinél kérem tudomásomra juttatni, hogy a küldendő koszoru **fiatal** vagy **idős** részére lévő élénk vagy sötétebb szin választassék 370

Vidéki megrendelések azonnal eszközöltetnek.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható:

Kossuth-naptár
1883-ik évre.

Szerkeszti
HONFY TIHAMÉR.

XIII. ÉVFOLYAM. Ára füzve 40 kr.

TARTALMA: Kamatszámitás uj pénzben. — Cselédbért árendát mutató tábla. — Naptári rész naplójegyzékkel. — Bélyegekről. — Lajos bácsi története. (A magyar nép számára elbeszélé): Egy kortárs.) — Kossuth Lajos mint népvezér. (Képpel). — II. Rákóczi Ferencz emléke. (Fölolvastatott a Rákóczi-ünnepélyen). — A Kossuth-gárdából: Asbóth Lajos. (Képpel), Szarvady Frigyes. (Képpel), Simonyi Ernő. (Képpel), gróf Teleki Sándor. (Képpel). — Fel a zászlót. Svédből: Györy Vilmostól. — Huszár-kvitt. (Elbeszélés a 48-ki honvéd életből.) Irta: Erdélyi Gyula. — Garibaldi emlékezete. (Négy Képpel). — II. Rákóczi Ferencz emléke. Fejes Istvántól. — Honszeretet és nevelés. — A Kossuth pénze. — Vegyes. (Képpel). — A Magyarországban tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

A „NÉP ZÁSZLÓJA" NAPTÁRA
1883-dik évre.

A MAGYAR NÉP SZÁMÁRA

szerkeszti
ÁLDOR IMRE.

XV. ÉVFOLYAM. Ára füzve 40 kr.

TARTALMA: Kamatszámitás uj pénzben. — Cselédbért árendát mutató tábla. — Naptári rész jegyzékjakkal. — Bélyegekről. — Az ezredik év. Komócsy Józseftől. — A magyar királynéről. (2 képpel). — Üdv a királynénak. — A vörös kereszt egylet. (Képpel). Csecse Jóska vége. Elbeszélés. Irta Erdélyi Gyula. — Hogyan lett Munkácsy Mihály szegény asztaloslegényből világirü festőművész. (Képpel). — Krisztus Pilátus előtt. Szász Károlytól. — A világ tizedik csudája. (2 képpel). — II. Rákóczi Ferencz, (Képpel). — Bujdosó Rákóczi. (Régi vészballada). — Király és patriarcha. (2 képpel). — Földmüvelés és ipar. — Vegyes. (3 képpel). — A Magyarországban tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

Nyujtsuk a szerencsének jobbunkat!

400,000 márka

főnyereményt igér kedvező esetben **a legujabb nagy pénzsorsjáték,** mely a magas kormány által jóváhagyatott s biztosittatott.

Eme ujabb játék-tervezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid pár hó lefolyása alatt 7 sorsolásban **47,600 nyeremények** kell hogy biztos történni, ezek között vannak főnyeremények esetleges 400,000 r. márka, illetőleg

1	nyeremény à m.	250,000	
1	nyerem. à m.	150,000	
1	nyerem. à m.	100,000	
1	nyerem. à m.	60,000	
1	nyerem. à m.	50,000	
2	nyerem. à m.	40,000	
3	nyerem. à m.	30,000	
4	nyerem. à m.	25,000	
2	nyerem. à m.	20,000	
2	nyerem. à m.	15,000	
1	nyerem. à m.	12,000	
24	nyerem. à m.	10,000	
3	nyerem. à m.	8000	
3	nyerem. à m.	6000	
54	nyerem. à m.	5000	
5	nyerem. à m.	4000	
108	nyerem. à m.	3000	
264	nyerem. à m.	2000	
10	nyerem. à m.	1500	
3	nyerem. à m.	1200	
530	nyerem. à m.	1000	
1073	nyerem. à m.	500	
27069	nyerem. à m.	145	
összesen		18,436	nyeremény
à m.	300, 200, 150, 124, 100,		
	94, 57, 50, 40, 20.		

Ezen nyereményekből az első osztályban 4000 sorsolatik ki 116,000 m. összegben.

A nyeremányhuzások tervszerüleg hivatalosan vannak megállapitva. — Ezen nagy, az állam által biztositott pénz-sorsjáték **legközelebbi** huzásához kérli

1 egész eredeti sorsjegy csak 6 m. vagy **3.50** frt o. é.
1 fél " " 3 " " **1.75** frt o. é.
1 negyed " " 1½ " " **90 kr** o. é.

Mindennemü megbizások, **a pénz beküldése, postautalvány fizetés vagy az összeg utánvétele mellett** a legelkülsmeretesebben teljesittetnek, mindenki az állam czimérével ellátott **eredeti sorsjegyet** tőlünk saját kezébe kapja.

A megrendelésekhez a szükséges hivatalos tervezetek ingyen mellékeltetnek, melyekből ugya nyeremények beosztása az illető osztályokra, mint szintén az illető betétek is megtalálhatók és minden huzás után érdekelt feleinknek felhivás nélkül megküldjük a hivatalos huzási lajstromot. Kivánatra a hivatalos tervek előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és készek vagyunk nem tetszés esetében a sorsjegyet az összegnek visszafizetése mellett huzás előtt visszavenni.

A kifizetések mindig pontosan a az állam jótállása mellett történnek. Csoportozatunk mindig a szerencse kegyelje volt s érdekelt feleinknek gyakran a legnagyobb nyeremányeket fizettük ki, többek között **250,000. 100,000, 80,000, 60,000, 40,000** stb. marsikasokat.

Egy ily, a **legszolidabb alapokra** fektetett vállalatnál előrelátóhatóleg mindenütt a legelőnyebb részekre lehet bizton számitani s kérjük ennélfogva, hogy minden megrendelést teljesithessünk, a megrendeléseket részünkre minél előbb, de minden esetre **f. évi november 15-ke** előtt beküldeni.

KAUFMANN ÉS SIMON
bank- és váltó-üzlete Hamburgban.

U. i. Ezennel köszönetünket nyilvánitjuk az eddig megajándékozott bizalomert, s midőn eme ujabbi sorsjáték kezdetével a részvétére felhivnók, ezentul is igyekezni fogunk, állandó, pontos és lelkiismeretes kiszolgáltatás által igen tisztelt érdekelt feleink teljes megelégedését kierdemelni. 638 **A fentebbiek.**

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható:

Uj fali naptár
az 1883-ik évre.

Egy egész iv 20 krajczár.

JELENTÉS
AZ ŐSZI ES TELI IDÉNYRE.

Tisztelt vevőim és a t. cz. közönségnek hátor vagyok tisztelettel jelenteni, hogy **párisi utazásomról** visszatértem és hogy jelenleg raktáromon **igen gazdagon** el van látva a **legujabb felöltökkel, dolmányokkal** és **manteau-domestique**-el bársony és selyem-damaszttól, toll és zsenilia-marabout és szörme-prémzéssel, **továbbá** mindazon tárgyakkal, a mi e szakmában a legujabb és legelegánsabb szövetekben s façonban létezik.

Staffirok és **toilettek** minden nagyszerü kiállitásban saját műhelyemben készittetnek és azoknak elegáns s izléstelje kiállitásáért **rég elismert jó hirnevem** kezeskedik.

RÓZSAY, Confectioneur.
708 *IV., Deákutcza, 7. sz.*

EREDETI
KELETI RÓZSATEJ
(Original orient. Rosenmilch)
RUSS KÁROLY gyógyszerésztől.

A bőrnek **rögtön,** nem pedig hosszabb használat után, gyöngéd, vakitóan fehér, fiatal, üde színezetet ád, mint ez semmi egyéb szer által el nem érhető; a **májfoltokat, szeplőt, pörsenéseket, bőrkátát, ránczokat, vörösséget, napégést** s a bőr minden kivirágzását, valamint minden rárga vagy barna börszin azonnal eltávolit, s egyformán alkalmas mindentestrészre. 1 frt

TANNINGENE.

Legujabb, ólommentes, jótállás mellett ártalmatlan, azonnal hatással biró

hajfestő szer minden szinü hajra,

különösen pedig **szürke** és **fehér hajra** (*szakáll és szemöldre is*), melyek egyszeri használat mellett is ugyanazon hibátlan, fényes, tetszés szerinti **szőke, barna** vagy **fekete fiatalos természeti szint** vissza nyerik, melylyel megőszülés előtt birtak, és melyett sem szappannali mosdás, sem göztüdő el nem enyésztet. Épen igy kitünően alkalmas e hajfestőszer **vörös és kedvezőtlen szinü** haj festésre **minden tetszés szerinti árnyalatban, à 2 forint 50 krajczár.**

E különlegességek lelkiismeretesen vannak megvizsgálva, türvényesen védve, és azokat kezesség mellett határozottan ártalmatlan, valódi minőségben szállitja a készitő

RUSS KÁROLY utódja (Czerny Ant. J.)
BÉCS, I., WALLFISCHGASSE 3. 686

Kitüntetve nyolcz kiállitáson. — Raktárak: Buda pesten: Török József gyógyszert. király-utcza 12.; továbbá **Sztupa** (Alvin-tér és **Telkesy** (Buda) urak gyógyszertáraiban. **Pozsony:** Heim. **Komárom:** Kirchner. **Székesfehérvár:** Körösh **Szabadka:** Jós. **Debreczen:** dr. Fetschnek. **Miskolcz:** dr. Herz. **Nyiregyháza:** Lecherer. **Kassa:** Wandraschek. **Arad:** Armin Elias. **Nagy-Becskerek:** Steiner. **Temesvár:** Tarczay. **Szeged:** Barcsay. **Vág-Sellye:** Zeller. **Kolozsvár:** Hintz. **Brassó:** Kugler. **Gyulafehérvár:** Fröhlich — valamint sok más jónevü gyógyszertárban és illatszerkereskedésben. **Sürgősen** kérjük azonban határozottan **RUSS** gyartmányait kérni; miután czikkek ugyanazon név alatt lesznek a kereskedésbe hozva, melyek egészen hatásnélküliek. — Kimeritő fényezetekről összes különlegességeinről kivánatra **ingyen** és bérmentve küldök.

Kérem e hirdetest előforduló szükség czéljából megőrizni, miután az csak ritkán jelenik meg.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

Petőfi reliquiák.
1841—1849.

Gyüjtötte. **HALASI ALADÁR.**

Ára füzve 80 kr.

TARTALOM: Előszó Gyulai Páltól. — Vegyes dolgozatok: Lapok Petőfi Sándor naplójából. — Petőfi proclamatiója. — Hirlapczikkek 1848—49-ből. I.—VI. — Válasz Vörösmartynak. — Felszólitás a képviselőházhoz. — Apróságok: I. Czáfolat. II. Nyilatkozat. III. Figyelmeztetés. — A franczia forradalom. — Levelek 1840—49. Nagy Imréhez. — Tárkányi Bélához. — Arany Jánoshoz I—XI. — Kovács Páltoz I. II. — Kubinyi Rudolfhoz. — Papp Zsigmondhoz. — Lisznyai Kálmánhoz. — Luby Zsigmondhoz. — Bernáth Gáspárhoz — Tyrolerhez. — Bankos Károlyhoz I. II. — Tábori levelek I. IV — Szemere Bertalanhoz. — Mészáros Lázárhoz. — Bem tábornokhoz I. II. — Nejéhez I. II. — Petőfi személyleirása. — Toldalék: Szökfoglalóbeszéd — Várromok. — A Petőfi irodalom 1840—1878. — Pótlék a levelekhez: Tárkányi Bélához.

LENAU MIKLÓS ÉLETE ÉS MŰVEI.

IRTA
Dr. SONNENFELD ZSIGMOND.
Ára füzve 1 frt 40 kr.

Kávé

kitünő minőségü, tiszta, erős, illatos, nem festett,

uj aratás

pontosan 4½ kilos csomagokban. Szállitás postán utánvétellel, Ausztria-Magyarország m. helységébe.

1 **kilonként netto vám- és postabérmentesen.**

Gyöngy-Ceylon, lgf. b.	1.98
Gyöngy-Manilla, f. v.	1.65
Ceylon, Prima barna	1.70
Ceylon, finom zöld	1.58
Mocca, valódi arab	1.84
Mocca, afrikai, legfin.	1.54
Cuba, naszemü s.-zöld	1.80
Menado, aranys. legf.	1.60
Domingo, válogatott	1.50
Java, legfin., vil. zöld	1.44
Santos, zamatos, legf.	1.36
Rio, zamatos és jó	1.30
Jamaica, jóizü	1.14

Maiti R. Trieszt.

A magyar nők házi naptára
1883. évre.

Szerkeszti
BENICZKY IRMA.

XV. ÉVFOLYAM.

Ára füzve 60 krajczár.

TARTALMA: Kamatszámitás uj pénzben. — Cselédbért árendát mutató tábla. — Naptári rész naplójegyzetekkel. — Bélyegekről. — Karácsonyra. Kuliff y Edétől (képpel). — Koros hajadonok. Valter Edétől. — A békakirálynő. Életkép. Feszty Árpádtól (képpel). — Egy kis csevegés a cselédekről. Közli egy tapasztalt gazdasszony. — Angyalgyártó (képpel). — A nő munkálkodása. — A táncz órában (képpel). — Tuniszi zsidónők (képpel). — A rameh rostnövény. (Egy uj iparnövény). — Torma Zsófia (képpel). — Hasznos tudnivalók. — **Mulattató rész:** A testvérek. Szász Károlytól (képpel). — A mi nem volt megirva a csillagokban. Tengerparti beszély. Cziel Ernő után irta K. Beniczky Irma. — Elmerülve (képpel). — A Magyarországban tartatni szokott orsz. vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

Cs. k. kizáról. szab. ujonnan javitott
RUGANYOS SÉRVKÖTŐK.

A legujabb találmány a Bogand. amerikai tudor után ujonnan javitott ruganyos sérvkötőPolitzerről, ép ugy urak, valamint nők és gyermekek számára; rugók nélkül, tiszta **gummiból** müvészi legszerkesztve, a szon czéljaván, hogy még a legidülebb sérveket is a legrövidebb idő alatt egyforma helyzetbe hozza, és ép ugy nappal a gfárasztóbb munka, vagy sok járkálás mellett, mint szintén éjjel alvásnál is használható, anélkül, hogy a sérvben szenvedő hivatásában a legkevésbbé is akadályozva lenne. Nagy haszonnal jár, ha éjjen át is a testen marad, miután ekkor kiválóan jó és kellemes nyomást eszközöl a szenvedő részekre.

Árak: egyszerű 6—7 frt; kettős 10—15 frt; gyermekeknek felével olcsóbban.

Nagy raktár angol és franczia aczél sérvkötőkből, suspensoriu mokból, szöve. **gummiból**, valamint szarvasbőrből is. A szar vasbőr és gummi suspensoriumoknak az a czéljok, hogy a terjedést meggátolják. — Méhfecskendők, légpárnák, agybetétek, hónap szám-eraszinyek, övkészülékek, gummi-harisnyák és minden gummiáru-czikkek. — Sérvkötőknél megjelölendő, ha jobb, vagy ha bal felőli vagy kettős legyen-e, ugy szintén a derék bősége is.

Megrendeléseket utánvét mellett póstafordultával eszközöl 696

Politzer Mór császk. kir. kötelékkészitő, Budapest, Deák-Ferencz utcza.

Poudre de Serail.

BLAHA LUJZA müvésznő kedvencz arczpora.

LEGFINOMABB RIZSPOR.

Minden eddigi bel- és külföldi gyártmányt fölülmul.

Egy nagy doboz ára 1 frt, kis doboz 60 kr. Kapható valódi minőségben a gyár védjegyével ellátva

MÜLLER J. L. illatszertárában

Budapesten, koronaherczeg-utcza 2. sz.,

továbbá TÖRÖK JÓZSEF ur gyógyszertárában király-utcza, ugyszintén az ország minden jelentékenyebb gyógyszertárában. Nagybani megrendelések közvetlenül a gyáramba VII. ker., Rottenbiller-utcza 36. sz., saját házamba intézendők.

Ismét eladóknak szokásos árengedély. 707

SÜRGÖNY!

SÜRGÖNY! SÜRGÖNY!

Alexandria s Cairo lerombolása!

és az ottan volt telepedett szegény európaiak lemészárlása következtében azok részére készült árukat most oda szállitani nem lehet, ezeket

végeladás

végett átvettem és **potom áron** tuladom.

Mély tisztelettel 693

SCHILLER L., vászon- és divat-nagykereskedő „a szép menyasszonyhoz" **Sz.-Fehérvárott.**

Vidéki rendelmények azonnal és lelkiismeretesen teljesittetnek. ☛ **Csomagolás ingyen.** ☚

Pénzküldésnél postai utalványt kérek használni, zárt levélben tetemesen több a postadij.

Leltári kivonat a raktárból.

Birói becslők által leszáll. becsár. Most csak.

10000	db	téli kis schawl	dbja	—.— —.10
10000	«	utazó schawl	«	—.60 —.25
3500	«	9/8 ngys. téli északs. fökendő	«	—.75 —.35
2200	«	3/4 ngys. téli kendő	«	1.35 —.62
3000	«	5/4 ngys. alex. posztó kendő	«	1.95 —.98
10000	«	5/4 lgf. kézi köt. ceph. fökötő kendő	«	1.50 —.50
250	vg	4/4 szél. kitünő minős. oxford rfe	«	—.25 —.14
235	«	5/4 széles jó minőségü creton	«	—.— —.26
150	«	4/4 sz. lf. indig szátén «hazai»	«	—.36 —.19
500	«	4/4 sz. sziléz. kanavász 30 rfs 1vg	«	7.90 4.65
483	«	4/4 sz. nehéz hegyi kanavász	«	10.90 5.60
560	«	5/4 sz. kit. minős. feh. chiffon	«	10.95 5.90
270	«	4/4 sz. legneh. creas vászon «Sthul cr.»	«	11.50 5 50
300	«	4/4 sz. legnehez. vászon az e. morv. és szil. takácsoktól	«	12.90 6.10
150	«	4/4 legf. hollandi vászon	«	18.— 7.95
220	«	4/4 lgf. feh. csinvat ágyhuzat	«	15.90 7.50
300	«	4/4 sz. lgnhz. rumb. kanavász	«	15.— 6.90
80	«	5/4 szél. 45 rfs irlandi vászon	«	28.— 11 50
65	«	5/4 sz. 52 rfs schönbergi vász.	«	35.— 14.90
1/2	tczt	fin. franczia batt. zsebk.		—.90 —.46
1/2	tczt	tiszt. feh. fél czérna zsebkendő		—.95 —.48
1/2	tczt	lgf. szin. szf. zsebk. szin. széllel		1 65 —.88
1/2	tczt	valódi rumb. vászon zsebk.		2.10 —.98
1/4	tczt	legfin. leguj. Stuzer zsebk.		1.60 —.62
1/2	tczt	tiszta czérna kenyér ruha «hazai» k.		2.90 1.40
1/2	tczt	lgnhz. valódi lenn törülköző		2.60 1.25
1/2	tczt	legf. fr. damaszt tör.		3 60 1.75
1/2	tczt	lgj. mins. sávollos szalvéta		2.95 1.45
1/2	tczt	lgf. anglais dam. szlv		3.85 1.80
2000	db	szines sávolos abrosz		—.95 —.52
1685	«	tiszta fehér sávolos abrosz		1 55 —.76
650	«	legfin. feh. fr. dam. abrosz		2.20 —.98
250	«	tiszta czérna freidenthali sz. abr.		2.50 1.20

A szép
bajusz

az ifju legfőbb dísze. A bajusztalan nem talál a leányoknál szerelemre. Bajusz nélkül nincsen cső. A kinek még nincsen bajusza, az csak azonnal rendeljen egy szelencze

Musfacher balzsamot

Paul Bosse, Frankfurt a/Main, Schillerstrasse 12. Bámulni fogja az eredményt. Doboza az egész ausztriai birodalomba bérmentes megküldés mellett 1 Fl. 80 Xr. a pénz beküldése vagy utánvétele mellett. A meg küldés vám mentes.

HOFF

JÁNOS

maláta-kivonati egészségi sör.

Ezer ember ennek köszöni egészségét és örvend életének.

58-szor kitüntetve.

Nyilvános köszönet és ritka módja az elért

gyógyeredménynek

1882. augusztus 21-ről

egy anyától, ki tudatja, hogy családjában határtalan öröm uralkodik, mert leánya, ki a legirtóztatóbb félelemre adott okott, a Hoff János-féle maláta-készitmények, a maláta kivonati egészségi sör és a koncentrált maláta-kivonat használata folytán meggyógyult.

A legtöbb európai fejedelem cs. kir. udv. szállitója.

HOFF JÁNOS

urnak, kir. bizottsági tanácsosnak, a cs. kir. arany-koronás érdemkereszt tulajdonosának, magas porosz és német rendek lovagjának, feltalálója és egyedüli készitője a Hoff János-féle malátakivonatnak, a legtöbb európai fejedelem udvari szállitójának **Bécsben, Stadt, Brünerstrasse 8.**

BUDAPESTEN, Izsébarus-utcza 7. sz.

Egyetlen leányom, ki már öt év óta heves köhögés- és mellfájásban szenved, a legirtóztatóbb félelemre adott okot; ekkor lettem figyelmeztetve önnek egy hirlap hirdetményére, melynek következtében az ön jeles malátasöréből egy kisérleti küldeményt hozattam. Ezen idő óta azaz január 1-től julius elejéig használta leányom a malátasört valamint a koncentrált malátakivonatot és oly jelentékenyen javul, hogy már most is teljesen egészségesnek mondhatjuk. Mi mindnyájan gyermekünk életének megmentőjeként tekintjük önt s örökhálára kötelezve érezzük magunkat.

Neumarkt

1882., augusztus 24-én.

Tisztelettel **Ichi H.** földbirtokosnő Neumarktban, Stájerországban.

A Hoff János-féle maláta-készitmények árai: Maláta egészségi sör 1 üveg 60 kr., 6 üveg 3 frt 60 kr., 11 üveg 6 frt, 28 üveg 15 frt, 58 üveg 30 frt, ½ kilo l. r. maláta-csokoládé 2 frt 40 kr. II. r. 1 frt 50 kr. III. r. 1 frt. (Nagyobb mennyiségnél engedmény.) — Maláta-czukorka egy zacskó 60 kr. (½ és ¼ zacskokban is). Praeparált gyermek-táp-maláta-liszt 1 frt Koncentrált maláta-kivonat 1 üveg 1 frt, 60 krért is. Maláta-kávé egy csomag 50 kr., 30 krért is. Egy kész malátafürdő 80 kr.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

ISTVÁN BÁCSI NAPTÁRA

vagyis családos házigazdáknak és gazdasszonyoknak, helységi elöljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való képes kalendárium.

Alapitá **MAJER JÓZSEF.** 1883-dik évre Szerkeszti **kőhalmi KLIMSTEIN JÓZSEF.**

HUSZONNYOLCZADIK ÉVFOLYAM.

Ára füzve 50 kr.

TARTALMA: Kamatszámitás uj pénzben. — Cselédbért árendát mutató tábla. — Naptári-rész jegyzéklapokkal. — Bélyegekről. — I. **Az erkölcsi világ.** Névnapot mutató tábla (abcrendben.) — Simor János bibornok, herczegprimás és esztergomi érsek 25-éves püspökségének emléke, (ünnepelve 1882. junius 29-én.) Simor Lászlótól. (Három képpel). — Bajaink oka. Nyulassytól. — A vándor vitéz. (Történeti elbeszélés a XIII. századból, egy kardszagi régi irás után). II. **Gazdák naptára.** Rétöntözésről. Levél a szerkesztőhöz. Somogyi Gy. — Mennyi magot kell a lóherés vagy luczernás földbe vetni? — Mit tartsunk az árpatermesztésről. — Zöld takarmányozásról. — Spárga termesztése. — Uj eke. Howard szabadalmazott hármaseke. (Képpel). — Apróságok. — III. **Népnevelők naptára.** Mészáros Imre. (Arczképpel.) Dalmady Imretől. — A munkásságra is nevelni kell az embert. Zámolyi Varga Mihálytól. — Rácz Antal. (Arczképpel). — IV. **Gazdasszonyok naptára,** Boldog Jolánta IV. Béla királyunk szent életü leányának élete és erényei. Szecsey Ferencztől. — V. **Történetiek.** A magyar ezredévi ünnepély alkalmára. Adakozzunk Szent István király szobrára. — A beszterczebányai székesegyház. H. Horváth Bélától. (Képpel). — Gróf Csáky Miklós esztergomi kanonok. — VI. **István bácsi a házában és a nagy világban.** A szegedi magyar ház. (Képpel). Dr. Fodor F. után. — A nyitra völgye. (Képpel). — Tenger alatti vasut Angolország és Francziaország között. (Három képpel). — A szent Gotthardt-alagut. Somogyi Gy.-től. — VII. **Müvészet.** »Krisztus uruuk Pilatus előtt« Munkácsy hires festménye és arczképe. — VIII. **Tréfák mezeje.** Adomák. — A Magyarországban tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

TRIESZTI KIÁLLITAS SORSJÁTÉKA.

1. főnyeremény készpénzben frt **50.000**

2. főnyeremény készpénzben frt **20.000**

3. főnyeremény készpénzben frt **10.000**

569 Továbbá 1 **10.000** frtos — 4 á **5000** frtos — 5 á **3000** frtos — 15 á **1000** frtos — 30 á **500** frtos — 50 á **300** frtos — 50 á **200** frtos — 100 á **100** frtos — 200 á **50** frtos — 542 á **25** frtos, összesen

1000 nyeremény 213.550 forinttal

s ezeken kivül még számos más mellék-nyeremény a kiállitók által ajándékozott kiállitási tárgyakból.

Egy sorsjegy ára **50** krajczár.

Megrendelések 15 kr. póstaköltség mellékletével, következő helyre intézendők:

Trieszti kiállitás sorsjáték-osztálya

Piazza Grande Nr 2, Triest.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható:

SZÉKELY-EGYLETI KÉPES NAPTÁR

az 1883-dik közönséges évre.

Szerkesztőbizottság:

Bochkor Károly, Buzogány Áron, Deák Farkas, Imets Jákó, Szász Károly, Szilágyi Sándor, Turóczy Adolf.

Második évi folyam.

Ára füzve 30 krajczár.

TARTALMA: Naptári rész. — Kamatszámitás uj pénzben. — Cselédbért árendát mutató tábla. — Bélyegekről. — Czímnévtár. — Olvasókönyv. Báró Kemény Gábor. (Arczképpel). — Haza felé. Simay Jánostól. — Gyergyószentmiklósi Dr. Fogarassy Mihály, erdélyi püspök. (Arczképpel). Kovács Ferencztől. — Ének kántor Erzsébetről. Vass Tamástól. — Báró Apor Károly. (Arczképpel). — Tulipán Marczi. Gönczi Jánostól. — Mikó Mihály. (Arczképpel.) Imets F. Jákótól. — Szenásmező. Történeti vázlet. Imets F. Jákótól. — Azt hittem, hogy... Györffy Józseftől. — Kriza János. (Arczképpel). — Népdal. Kriza Jánostól. — A méhészet haszna, a méhek okszerü kezelésének előnyei és a méhtenyésztés körüli helyes eljárás. Grand Miklóstól. — A volt Marosszék iskolai alapitványa. — A komló mivelés. Kozma Ferencztől. — Hasznos tudnivalók. Deák Lajostól. — Csikmegyében termelésre ajánlható gyümölcsfajok. Márton Ferencztől. — A pálinkáról a székelyeknek. — A köszörüs. Rajz. Petelei Istvántól. — A r...i kertben. Szász Károlytól. — Régi levelek. — A Magyarországban tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

Franklin-Társulat nyomdája (Budapest, egyetem utcza 4-ik szám.)

45-ik szám 1882. BUDAPEST, NOVEMBER 5. XXIX. évfolyam.

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 frt. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 frt. Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 frt. Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó

MÁRIA VALÉRIA FŐHERCZEGNŐ BARÁTNŐJÉVEL.

Most, hogy a királyi udvar ismét körünkbe jött, hogy pár hónapot Magyarországon töltsön, szinte meglepetéssel látjuk felséges szülői kiséretében Mária Valéria főherczegnőt, és csaknem hihetetlennek tetszik előttünk, ha rágondolunk, hogy a kis királyleány már a mult tavaszszal betöltötte tizennegyedik évét s azon a ponton van, hogy viruló szüzzé fejlődjék. Mintha csak tegnapelőtt lett volna, hogy felséges anyja, a koronázást követő tavaszszal a budai királyi várba jött s itt ada életet legkisebb gyermekének, a ki ekkép valódi magyar királyi herczegnőnek született; s mintha csak tegnap lett volna, mikor a kis gyermeklánykát a budai várkertben, sőt a nyilt bástya-sétányokon is, majd komoly méltósággal lépegetni, majd vidám csevegés közt szaladgálni, nem egyszer láthattuk. Az idő eltelik! fejedelmi gyermekek is addig legboldogabbak, mig igazán gyermekek s a gondtalanság évei a magas légkörökben még hamarabb elröppennek, mint a csendes völgyben alant.

De mint gyöngéd szülők szeretik kedvencz leányaikat — mikor már eladók is — «kis leányom»-nak szólitani: mi is csak ugy szeretjük a magyar királyi herczegnőt — hazánk és fővárosunk e kedvencz szülöttét — tekinteni, mint gyermeket még. S valóban ő, kedélyére és szokásaira nézve ma is az. A gyermetegség vidám, fesztelen, könnyed életmódjából még nem lépett át az udvari etiquett szorosan megszabott korlátaiba. A mi uralkodó házunknál nincs is szabály arra nézve, hány éves korában kelljen a felséges család sarjadékainak a gyermekczipőket eldobni, s a kis főherczegnőből mikor lesz nagy leány, — vagy mivel a főherczegnőket már piczi koruktól asszonynak czimezik, mikor lesz belőle nagy-asszony. Ez a gyermek egyéniségétől s a szülők elhatározásától függ. S uralkodó házunk jelenlegi koronás fejeiben megvan az a családias — mondhatni polgárias hajlam — hogy leányaikat nem szeretik korán nagy lányokul tekintetni. Gizella főherczegnő is, ugyszólván a gyermekszobából ment férjhez, pedig betöltötte volt már a 16 évet.

És Mária Valéria főherczegnő még gyermetegebb, mint nénje volt. Felséges anyjától örökölte kedélyét; s neveltetése is olyan volt, a mi azt megőrizte s kifejtette. Szándékosan kerülve volt minden, a mi a közfigyelmet szemelyére forditsa s annak különösebb feltünést szerezzen. Akár Bécsben s az ottani császári mulató helyeken, akár Budapesten vagy Gödöllőn, a kis herczegnő mindenütt egész otthonos egyszerü életet élt. Ha kikocsizott kétlovas udvari fogatban, nevelőnéje, Kornis grófnő kiséretében; ha gyalog sétára ment, szintén azzal, s legfölebb tisztes távolban egy udvari lakájtól kisérve: alig tünt föl, hogy valami magasb személyiség teszi sétáját. Ha mégis a közfigyelem fe'é fordult: ezt is inkább csak a rajta lebegő üde bájnak s picziny személye mindenkit megnyerő, voltának lehetett tulajdonitani. Sokszor volt már emlegetés tárgya, hogy a kis főherczegnő, jó szivére mutató egyéb tulajdonok mellett, ugy szereti a gyermekeket. A szegény kicsinyeket jótékonyságával halmozza el; sétálni sem mehet ki a nélkül, hogy zsebe apró ajándékokkal ne volna megrakva.

MÁRIA VALÉRIA FŐHERCZEGNŐ BARÁTNŐJÉVEL, AUERSPERG AGLAJA HERCZEGNŐVEL.
Koller Károly fényképe után.